

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

KORESPONDENCIJA ADAMA BARIČEVIĆA
I ABRAHAMA PENZELA

Mentor:

dr. sc. Olga Perić

Student:

Luka Vukušić

Zagreb, studeni 2003.

SADRŽAJ

Uvod	1
Prosvjetiteljstvo – književne prilike u Hrvatskoj u vrijeme Adama Alojzija Baričevića	2
Životopis Adama Alojzija Baričevića	4
Životopis Abrahama Jakoba Penzela	7
Baričevićeva korespondencija	10
Baričevićev stil i jezik u pismima Penzelu	12
Penzelov stil i jezik u pismima Baričeviću	14
Sadržaj pisama	16
Zaključak	25
Literatura	26
Prilog	
Latinski tekst pisama	28
Hrvatski prijevod	51

UVOD

Iako je o korespondenciji Adama Alojzija Baričevića i Abrahama Jakoba Penzela (Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, II. b. 41, fasc. IV, /1793-1799/) još 1924. godine pisao Vladoje Dukat, sama korespondencija dosad nije bila objavljena. Korespondencija Baričevića i Penzela vrijedno je svjedočanstvo svojega vremena koje nudi mnogo zanimljivih podataka za teoriju epistolografije, slavistiku, lingvistiku, numizmatiku, latinizam, društvene i književne prilike na prostoru Hrvatske i Slovenije. Ovaj rad sadrži izvorni latinski tekst pisama, njihov hrvatski prijevod te uvodni tekst u kojem sam iznio najbitnije podatke koje o korespondenciji i korespondentima pruža stručna literatura, kao i neke svoje zaključke i zapažanja.

U VRIJEME ADAMA ALOJZIJA BARIČEVIĆA

Na kraju osamnaestog stoljeća prosvjetiteljstvo je zahvatilo gotovo sve države Europe očitujući se u njima na razne načine. U Hrvatskoj je tada opasnost od Turaka minula, ali zato su s jedne strane Austrija a s druge Mađarska nastojale Hrvatsku što više razjediniti i unazaditi da bi što uspješnije ostvarivale svoje ciljeve na njezinu prostoru. Velika je većina hrvatskog stanovništva bila neobrazovana i krajnje siromašna. Tek je malen bio broj učenih i pismenih. Uopće, u Hrvatskoj su do godine 1776. i zamjenjivanja jedine veće škole, Isusovačke akademije u Zagrebu, svjetovnom «Kraljevskom» akademijom sve obrazovanje pružali redovnici, i to često na, i za tadašnje vrijeme, jedva prihvatljiv način.¹

Sve se to naravno odrazilo i na književnost. Dok se u čitavoj zapadnoj i mediteranskoj Europi stvaralo na narodnom jeziku, u Hrvatskoj se još uvijek uglavnom pisalo latinski. Latinski je jezik bio i službeni jezik hrvatske administracije i staleža te jezik obrazovanih i učenih ljudi. Uzrok je tomu bio ne samo u bogatoj tradiciji nego i u tadašnjem položaju Hrvatske koja se latinskim jezikom branila od rastućeg njemačkog nadiranja. Osim u jeziku, hrvatsko se prosvjetiteljstvo od europskog razlikuje i u zadanim ciljevima. Naime, dok je u Europi taj pokret podrazumijevao širenje ateizma i ostvarivanje gesla Francuske revolucije, «bratstva, slobode i jednakosti», hrvatski su se prosvjetitelji okrenuli «samo» poučavanju naroda u onome što se tiče svakodnevnog života, njegovu opismenjivanju, buđenju nacionalne svijesti i što boljem povezivanju hrvatskih krajeva. S tim u vezi jasno je da se povećalo zanimanje za narodnu i književnu prošlost Hrvata. Tiskala su se stara povijesna djela, pisale biografije naših književnika i povijesnih ličnosti te stvarali rječnici, gramatike i pravopisi hrvatskog jezika. Povećano je zanimanje za hrvatska narječja zajedno s većom povezanošću učenih Hrvata s raznih područja, od Slavonije do Dubrovnika, rezultiralo da već sredinom osamnaestog stoljeća latinica postane univerzalno hrvatsko pismo, a novoštokavština govor. Neriješeno je ostalo, i to sve do Ilirskog preporoda, tek pitanje grafije i hrvatskog kajkavskog narječja koje se mnogo koristilo u Banskoj Hrvatskoj.²

Nosioci su prosvjetiteljskog pokreta u nas mahom bili ljudi Crkve ili oni zaposleni u državno-birokratskom aparatu, što je uostalom i jedan od glavnih razloga zašto su se naši

---

¹ O reorganizaciji školstva u cijeloj Habsburškoj monarhiji 1776. vidi: Neven Jovanović, *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, sv. 1, Zagreb 1999., str. 131-149; sv. 2, Zagreb 2000., str. 67-87.

² Usporedi: Rafo Bogišić, «Književnost prosvjetiteljstva», u *Povijest hrvatske književnosti, knjiga 3: Od renesanse do prosvjetiteljstva*, Zagreb 1974., str. 295.

prosvjetitelji protivili Francuskoj revoluciji i ateizmu. Neke od njih svakako vrijedi spomenuti. Tu su: «najveći Hrvat osamnaestog stoljeća» u svjetskim razmjerima velik astronom, teoretski fizičar i filozof Dubrovčanin Ruđer Bošković (1711-1787), historiograf iz Brdovca Adam Baltazar Krčelić (1715-1778), estetičar poezije i pjesnik iz Slavonije Matija Petar Katančić (1750-1825), sastavljač hrvatskog rječnika Međimurac Andrija Jambrešić (1706-1758), dubrovački latinisti Benedikt Stay (1714-1801), Rajmund Kunić (1719-1794), Brno Džamanjić (1735-1820), Džono Rastić (1755-1814) i Đuro Ferić (1739-1820), vojnik i autor djela *Satir iliti divji čovik* Matija Antun Relković (1732-1798), povjesničar iz Makarske Andrija Kačić Miošić (1704-1760), dubrovački latinsko-hrvatski pjesnik Đuro Hidža (1752-1833), zagrebački komediograf Tituš Brezovački (1757-1805).³

ŽIVOTOPIS ADAMA ALOJZIJA BARIČEVIĆA

Adam Baričević rodio se 12. rujna 1756. u obrtničkoj obitelji na Dolcu u Zagrebu. Budući da je rano ostao bez roditelja, brigu je o njemu preuzeo zagrebački kanonik Nikola

---

³ O Adamu Alojziju Baričeviću i hrvatskim latinistima u prosvjetiteljstvu vidi: *Hrvatski latinisti II: Pisci 17-19. stoljeća*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, 3, Zagreb 1970., i ondje navedenu literaturu (str. 925-936).

Turčić.⁴ U Zagrebu je Baričević do 1773. godine završio osnovnu školu i šest razreda gimnazije da bi iste godine uz pomoć rođaka Josipa Mikocija⁵ upisao studij teologije i filozofije u Beču koji je završio 1779. Krajem je te godine Baričević u Zagrebu zaređen za svećenika. Prvo je par mjeseci bio kapelan u Pakracu, a u prosincu je 1780. otišao u Peštu na studij «humaniora» i ondje je stekao zvanje gimnazijskog učitelja. Baričević je 1782. postao izvanredni, a 1784. redoviti profesor Zagrebačke Glavne gimnazije čiju je kroniku, kao akademijski «historicus», pisao od 1784. do 1790. Tih je godina često školske praznike provodio izvan Zagreba. Tako je npr. 1787. bio u Sisku gdje se inače bavio iskapanjem novčića i drugih starina bogateći svoju numizmatičku zbirku. Dana 16. srpnja 1786. Zagreb je poharao velik požar koji je uništio i Baričevićevu rodnu kuću s velikim dijelom njegove biblioteke i župnu crkvu svete Marije, koju je Baričević dobio 1790., nakon što je napustio nastavničku službu. Tada je Baričević stradalnoj crkvi postavio novi krov i kupolu te joj načinio novi ulaz i kamene stubе koje prije požara nisu ni postojale. Obnovio je i svoju biblioteku, i to uglavnom latinskim knjigama s tek nešto hrvatskih, većinom na kajkavskom narječju. Kasnije je te knjige zajedno s rukopisnom i numizmatičkom zbirkom ostavio svojim nećacima Adamu i Pavlu Mravincu, djeci iz prvoga braka svoje sestre. Baričević je 1803. iz župe Svete Marije premješten u Brdovec gdje je 21. ožujka 1806. i umro. Pokopan je u Zagrebu u crkvi svete Marije.

Budući da su Baričevićevi nećaci postali svećenici i time ostali bez nasljednika kojem bi povjerali Baričevićevu ostavštinu, ona je dijelom izgubljena, a dijelom pohranjena u arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: HAZU) i Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Baričević je bio ugledniji izvan nego unutar Hrvatske. Bio je član Napuljske akademije i Torinske akademije, a Carska ruska akademija ga je po odredbi Katarine II. odlikovala zlatnom spomen-medaljom.

Najveći dio sačuvanih djela Adama Baričevića otpada na njegova pisma koja su sva, izuzev par njih, pisana latinskim jezikom. Održavao je pismene veze s učenjacima sa svih strana Europe. Točan je broj njegovih korespondenata devedeset četiri. Mnogi su od njih bili ugledni članovi inozemnih akademija i sveučilišta, a tridesetdevetorica hrvatski pisci. U arhivu HAZU-a čuva se ukupno tristo sedamdeset četiri, što Baričevićevih, što njemu

---

⁴ Nikola Turčić (1731-1782) je bio osobit znalac talijanskog jezika i književnosti. Baričević je kasnije o njegovu životu napisao tekst na jedanaest stranica i nazvao ga *Commentariolum de Nicolao Turchich, Canonico Zagrabieni*. Usporedi: Vladoje Dukat, «O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića (1756.-1806.)», «Rad JAZU», 224, Zagreb 1921., str. 81.

⁵ Josip Mikoci (1734-1800), Baričevićev školski kolega, kasnije profesor i pisac znanstvenopovijesnih djela.

upućenih pisama skupljenih u šest svezaka. U tim se pismima najčešće izmjenjuju podaci o raznim znanstvenim i kulturnim zbivanjima, a nerijetko se zajedno s pismima šalju i primaju prikladne knjige i časopisi. No, nisu Baričevića priznatim latinistom toliko učinila njegova pisma, koliko uspjeh kada mu je 1790. u uglednom talijanskom časopisu objavljena biografija talijanskog arheologa i klasičnog filologa i njegova korespondenta Geronima Ferrija pod naslovom «Vita Hieronymi Ferrii Longionensis». Ferri je pripadao istoj struji kao i Baričević, koja je smatrala da je latinski jezik, kao službeni jezik Crkve i začetnika talijanskog književnog jezika, Dantea, Petrarce i Mussata, itekako živ i da ga zato treba učiti u školama. Baričević je svojim djelom odao počast i osobi Ferrija i njegovim stavovima, što je među učenima bilo jako dobro primljeno. Od ostalih sačuvanih Baričevićevih djela vrijedi istaknuti *Oratio in laudem Budaë*, jedan od njegova tri govora, *Epistola Philomusi ... qua exponitur munus professoris litterarum humaniorum*, filološki rad nazvan *Commentariolum de linguae Latinae fatis*. Baričević se mnogo zanimao za hrvatsku kulturnu i književnu baštinu te pisao povijesti hrvatske književnosti. Poznati su naslovi: *Comentarii Scriptorum Croatiae*, *Historia litteraria Pannoniae Saviae*, *Historia Litteraria Croatiae*, *Comentariolum de scriptoribus Patriae*; ali od svega što se tiče povijesti hrvatske književnosti očuvani su samo rukopis *De scriptoribus Pannoniae Saviae*, zbirka *Collectanea*, životopisi Stjepana Dijaneševića,⁶ Baltazara Adama Krčelića i Baričevićeva skrbnika Nikole Turčića te *Popis knjiga tiskanih u Zagrebu od 1690. do 1800. godine*. Naslovi se *De monachis Pannoniae*, *Vita Josephi Gallyphi*⁷ i *Vita Mazzuchelli*⁸ spominju u pismima kao djela u pripremi. Među neostvarene Baričevićeve planove spada i ponovno izdanje Vitezovićeve⁹ djela *Plorantis Croatiae saecula duo* i priprema za tisak Krčelićeva djela *Historia episcoporum Zagrabienisium*. Još vrijedi spomenuti da je Baričević dopunio Mikocijevo djelo *Otiorum Croatiae liber unus* i da je, kako navodi njegov nećak Adam Mravinec, svake godine, dok je bio župnik Svete Marije, običavao ispjevati nove adventske i božićne pjesme. Zato se pretpostavlja da su one pjesme koje se u crkvenim pjesmaricama ne javljaju do devetnaestog stoljeća vjerojatno Baričevićeve. To su npr. «Kyrie eleison» i «Svim na zemlji». U mnogima je od tih pjesama, ali i u drugim prilikama, npr. u svojim pismima upućenim biskupu Vrhovcu¹⁰ i zagrebačkom

⁶ Podatke je za Dijaneševićevu biografiju Baričević tražio i od svog korespondenta Klementa Sibiliata (1719-1795), profesora Padovanskog sveučilišta. Vladimir Vratović tu biografiju smatra slabom. Usp. Vladimir Vratović, «Adam Alojzije Baričević», *Hrvatski latinisti*, 2, Pet stoljeća hrvatske književnosti, 3, Zagreb 1970., str. 838.

⁷ Josip Galjuf (1732-1786), zagrebački biskup (1772-1786).

⁸ Grof Giovanni Maria Mazzuchelli (1707-1765) autor je ovećeg djela *Gli scrittori d' Italia*.

⁹ Pavao Ritter Vitezović (1652-1713), hrvatski književnik, jezikoslovac i povjesničar.

¹⁰ Maksimilijan Vrhovac (1752-1827), zagrebački biskup (1787-1827).

gumbarskom cehu, Baričević dokazao kako, iako vješt latinskom jeziku, može pisati glatkom kajkavštinom. Uostalom, on je svakom prilikom pozdravljao ma kako neznatan prilog hrvatskoj kulturi i slovio je za jednog od važnijih povezivatelja hrvatskog sjevera i juga.¹¹

ŽIVOTOPIS ABRAHAMA JAKOBA PENZELA

Abraham Jakob Penzel¹² rođen je kao sin kalvinističkog pastora 17. studenog 1749. u selu Törten kod Dessaua. Već je u gimnazijskim danima počelo njegovo često mijenjanje mjesta boravka. Tako je gimnaziju najprije pohađao privatno kod oca, zatim u Jessnitzu, pa od 1762. u Halli, a od 1767. u Göttingenu. Od 1770. do 1771. studirao je u Leipzigu i Halli gdje je 1771. i magistrirao.

---

¹¹ Usporedi: Vladoje Dukat, «Korespondencija Adama Alojzija Baričevića», «Rad JAZU», 243, Zagreb 1932., str. 127-178; Olga Perić, «Baričević "Mali komentar o latinskom jeziku", Adamus Aloysius Barichevich: Commentariolum de linguae Latinae fatis», «Latina et Graeca», broj 20, Zagreb 1982., str. 124-128; Elizabeta Palanović, «Baričević, Adam Alojzij», *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb 1983., str. 460-462, i ondje navedenu literaturu.

¹² O Penzelu vidi: France Kidrič, «Penzel Abraham Jakob», *Slovenski biografski leksikon*, knjiga 2, zvezek 6, Ljubljana 1935., str. 300-303, i ondje navedene izvore i literaturu.

Zbog svoje nemirne istraživačke prirode Penzel je «skakao» s mjesta na mjesto i bavio se sad ovim sad onim. Tako je Penzel boravio: do 1774. u Jeni, Jessnitzu i Würzburgu; od 1774. do 1778. u pruskoj vojsci u Königsbergu, ali samo formalno, bez vršenja vojničkih dužnosti; do srpnja 1778. u Varšavi podučavajući francuski i engleski jezik; do 1779. u okolici Krakova kao odgojitelj; od 1779. do 1782. u samom Krakovu, između ostalog, kao ravnatelj akademske tiskare, drugi knjižničar i učitelj njemačkog jezika u sjemeništu svetog Petra; od 1782. do 1785. u Dąbrowi u Galiciji kao odgojitelj kod grofa Soltyka; od 1786. do 1791. opet u Krakovu kao tiskar; do 1793. u Gornjoj Šleskoj kao odgojitelj kod plemića Pawlowitza; od 1793. do 1798. u Ljubljani kao gimnazijski profesor poetike; od 1798. do 1812. u Trstu kao učitelj njemačkog i talijanskog jezika; od svibnja 1812. do studenog 1813. u Münchenu; do Božića 1813. u Leipzigu; do veljače 1814. u selu Dessauskem; do rujna 1815. u Halli; do 1816. u selu Heldringen kao domaći učitelj te napokon od srpnja 1816. do smrti 17. ožujka 1819. u Jeni.

Penzel je ugled stekao 1770-ih godina kad je u časopisima kao npr. «Acta eruditorum» i «Leipziger gelehrte Zeitung» počeo objavljivati članke najrazličitijih tema, od onih koje se tiču poezije, stare geografije, numizmatike, klasične filologije (osobito prijevoda grčkih geografa i povjesničara), pa sve do onih o poljskoj povijesti književnosti i vjerskom opredjeljenju. Zgodno je napomenuti da je Penzel, rođeni kalvinist, 1774. godine prešao na katolicizam, da bi se pred smrt, u Jeni, opet vratio protestantizmu. Kako je prije rečeno, bio je on osoba koja se nije mogla svim snagama usmjeriti na nešto određeno. To, i njegov porok, alkoholizam, bili su glavni uzroci što se čitavog života nije mogao dulje zadržati u višim kulturnoznanstvenim krugovima. Ipak su njegova djela i znanstveni radovi vrijedni pažnje i poštovanja. Najvrjedniji su mu komentarima bogati prijevodi Strabona i Diona Kasija iz sedamdesetih i osamdesetih godina osamnaestog stoljeća.¹³ Zanimljiva su njegova pisma upućena raznim učenim ljudima diljem Europe, «Epinikij» u čast nadvojvodi Karlu koji se borio protiv Napoleona i bajka o Jeanetti napisana prema predlošku Voltairove *La Pucelle*. U skladu je s Penzelovim karakterom i njegovo zanimanje za razne jezike. Penzel je osim materinjim njemačkim, te latinskim i grčkim, vladao i francuskim, talijanskim, engleskim, hebrejskim, danskim, švedskim, islandskim, litavskim, letonskim, estonskim, lužičkim, poljskim, ruskim i mađarskim jezikom, a kasnije je u Trstu učio još i armenski, turski i

---

¹³ *Strabo's allgemeine Erdbeschreibung*, Lemgo 1775-1777. i *Des Titus Dio Cassius Kokkejanus...*, Jahrbücher röm. Gesch., sv. 1., Leipzig 1786.

crkvenoslavenski. U tome se s njime uopće rijetko tko mogao mjeriti, a u Ljubljani, gdje je boravio dok se dopisivao s Baričevićem, nije imao nikakvih konkurenata.

Penzel je u Ljubljani stigao nakon što ga je kraljevski dvorski savjetnik Birkenstock,¹⁴ jedan od glavnih pomagača Josipa II. pri provođenju njegovih školskih reformi, iz Šleske pozvao u Beč. Ondje ga je 21. veljače 1793. kralj imenovao profesorom svih predmeta poetike za najviši peti razred Gimnazije u Ljubljani, gdje se u početku dobro snalazio. Stjecao je simpatije učenika dopuštajući im da konstruktivno kritiziraju njegov način rada. Sprijateljio se s grofom Zoisom i njegovom majkom¹⁵ koji su mu postali meceni i pokušali ga odviknuti od pića, a preko njih je ušao u krug slovenskih preporoditelja Linharta, Kumerdeja i Vodnika.¹⁶ No slovenski preporoditelji nisu imali toliko razrađen program da bi mogli oduševiti Penzela, pa se okrenuo hrvatskima s kojima se počeo dopisivati. Tako je, među ostalima, upoznao i Baričevića koji mu je poslao hrvatske rječnike Jambrešića i Belostenca,¹⁷ te još neke knjige koje je Penzel tražio zanimajući se kao slavenski filolog i za hrvatski jezik i narječja. Uz strast prema knjigama bila je u Penzela i velika strast prema novčićima. Počeo ih je skupljati još u Poljskoj, a u Ljubljani mu je numizmatička riznica još narasla i postala zaista vrijedna poštovanja. Ipak je Penzel 1798. godine morao otići iz Ljubljane. Nešto prije opet je počeo zapadati u nevolje s pićem i dugovima što je dovelo do prekida sa Zoisovima, a kada se još sukobio s prefektom Florianom Thanhauserom i drugim utjecajnim ljudima, izgon je bio logičan. Ništa mu nije pomogao austrijski patriotizam. Naime, Penzel je, osim što je 1797. napisao «Epinikij» nadvojvodi Karlu, bio i odlučan zagovornik monarhije i jedini je od svih ljubljanskih profesora izdvajao dvanaest od četristo guldena svoje godišnje plaće za potrebe kraljevske vojske. Izgon mu je to teže pao što mu je oduzeta njegova vrijedna knjižnica. Bilo je u njoj ukupno sedamsto sedamdeset tri djela, i to iz, više-manje, svih područja kojima se Penzel bavio. Neko je vrijeme životario u Ljubljani radeći kao glumac. Tada je i Baričevića molio za učiteljski posao u Hrvatskoj, ali Baričević mu nije pomogao i Penzel je nastavio svoj lutalački život odselivši u listopadu 1798. u Trst.

---

¹⁴ Johann Melchior Edler von Birkenstock (1738-1809).

¹⁵ Žiga (Sigismundus) Zois pl. Edelstein (1747-1819), prirodoslovac i gospodarstvenik, i njegova majka Ivana Katarina r. Kappus pl. Pichelstein (1727-1798).

¹⁶ Povjesničar i dramatičar Anton Tomaž Linhart (1756-1795); filolog, gramatičar, autor školskih knjiga Blaž Kumerdej (1738-1805); pjesnik, novinar i jezikoslovac Valentin Vodnik (1758-1819).

¹⁷ *Gazophylacium* pavlina Ivana Belostenca (1593/1594/-1675) tiskan je 1740. u Zagrebu.

BARIČEVIĆEVA KORESPONDENCIJA

Baričevićeva korespondencija čuva se u arhivu HAZU-a pod oznakom II. b. 41, a sadrži pet svezaka koji se sastoje od prijepisa izgubljenih originalnih pisama. Svi su svesci, izuzev trećeg, pisani čistim i urednim Baričevićevim rukopisom. Natpisi koji nisu Baričevićevi, a nalaze se izvana na svescima ukazuju na sadržaj svakog pojedinog. Tako na prvom stoji «Epistolae A. Baričević ad diversos. An. 1779.-1788.», drugom «An. 1788.-1793.», trećem «An. 1779.-1787.» te olovkom dodano «Maculatura»,¹⁸ četvrtom «Fasciculus IV. Epistolarum ad diversos ab anno 1793. usque 1800.», petom «Fasciculus V. Epistolarum ad diversos ab anno 1800. usque 1805.». U svim su svescima prijepisi pisama poredani po datumima. Jedino je treći svezak nešto drukčiji. Naime, u njemu su prepisana pisma koja se

---

¹⁸ «Svaštara».

nalaze i u drugim svescima, nekoliko ispravljenih koncepata, mnogo praznih i istrgnutih listova, ali i pet pisama kojih drugdje nema.

Uz pet spomenutih svezaka nalazi se i šesti, koji sadrži korespondenciju Baričevićeva prijatelja Vincentija Kalafatića.¹⁹ Tu također ima Baričevićevih pisama, pa s njima Baričevićeva korespondencija broji ukupno tristo sedamdeset četiri pisma. Osim jednog originala²⁰ sva su u prijepisu, a osim dva pisana talijanskim i jednog njemačkim,²¹ sva su pisana latinskim jezikom.

Baričević se počeo dopisivati još kao bečki đak 1779. godine. Pisao je kontroliranim stilom u kojem se mnogo pazi na sadržaj i formu, i to tako da gotovo ništa od autorove osobnosti ne izlazi na vidjelo. Taj stil dobro opisuje Vladoje Dukat: «To su pisma hladna, jer ih ne zagrijava toplina unutrašnjega saučešća, te se ona često doimaju kao stilističke vježbe zrelih i darovitih đaka.»²² Ipak, u nekim je pismima Kalafatiću Baričević pokazao da može pisati drukčije i otvorenije.

Sadržaj je pisama mnogo zanimljiviji od stila. Baričević uglavnom piše o kulturno-književnim prilikama u Hrvatskoj, i to učenim ljudima sa svih strana Europe od kojih dobiva povratne informacije o događanjima u njihovim zemljama. Među njegova devedeset i četiri korespondenta ima trideset i devet Hrvata, dvadeset i šest Mađara, petnaest Talijana, osam Nijemaca, dva Slovenca, te po jedan Rus i Srbin.²³

Svaka ozbiljnija povijest hrvatske književnosti spominje Baričevića i njegovu bogatu korespondenciju. Bilo je i pokušaja bližeg upoznavanja šire publike s njegovim pismima. Posebno se u tome istakao Vladoje Dukat, koji o Baričeviću i njegovim pismima govori u više radova: «Adam Alojzije Baričević», «O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića (1756-1806)», «Adam Alojzije Baričević i Mihajlo Denis», «Giuseppe Zola», «Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Baričevića», «Napuljska "Arcadia reale" i Adam Baričević», «Korespondencija Adama Baričevića», «Uz raspravu "Korespondencija

---

¹⁹ Vincentije Kalafatić (1747-1792), profesor na Zagrebačkoj akademiji (1773-1784) i župnik u Pokupskom (1784-1792).

²⁰ Pismo Martina Fūra, profesora akademije u Velikom Varadinu.

²¹ Talijanskim su jezikom pisana pisma Vincenza Mazzole i Simeonea Assemanija, a njemačkim pismo Karla Gottloba Antona (1745-1814).

²² Vladoje Dukat, «O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića (1756.-1806.)», «Rad JAZU», 224, Zagreb 1921., str. 94.

²³ Imena svih Baričevićevih korespondenata daje Vladoje Dukat u svojem radu «Korespondencija Adama Alojzija Baričevića», «Rad JAZU», 243, Zagreb 1932., str. 127-178.

Adama Alojzija Baričevića”». ²⁴ O Baričevićevoj su korespondenciji pisali i Vladimir Vratović u ediciji Pet stoljeća hrvatske književnosti ²⁵ i Željko Puratić u radu «Iz korespondencije hrvatskog latinista Đure Ferića (1739-1820) sa Adamom Alojzijem Baričevićem (1756-1806) i Dživom Bizzaro (1782-1833)». ²⁶

BARIČEVIĆEV STIL I JEZIK U PISMIMA PENZELU

Od šesnaest, po Erazmovoј podjeli na vrste, ²⁷ «raspravljачkih» i «prijateljskih» pisama koja su jedan drugom uputili Baričević i Penzel, samo je šest Baričevićeֱvih. Baričevićeֱva su pisma još i osjetno kraća, tako da, kad se sve zbֱroji, zauzimaju tek šestinu ukupnog teksta koji su on i Penzel izmijenili. Pisma su mu sva podjednako duga, otprilike pola kartice teksta. Sva su pisma, izuzev zadnjeg, koje zapravo i nije pismo, nego oproštajni pozdrav, komponirana na isti naćin. Lako se izdvoje ćetiri glavne tematske cjeline Baričevićeֱvih pisama koje gotovo u potpunosti slijede srednjֱvjekovna pravila u kompoziciji. ²⁸ Obićno su ovako poredane: *salutatio* i *captatio benevolentiae* na poćetku

²⁴ «Adam Alojzije Barićević», «Savremenik», 16 (1921) 4, Zagreb 1921., str. 247-248; «O književnom i naućnom radu Adama Alojzija Barićevića (1756-1806)», «Rad JAZU», 224, Zagreb 1921., str. 75-97; «Adam Alojzije Barićević i Mihajlo Denis», «Nastavni vjesnik», 31 (1922-1923) 8/9, Zagreb 1923., str. 329; «Giuseppe Zola», «Vijenac», 2 (1924) III/5, Zagreb 1924., str. 166-167; «Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Barićevića», «Narodna starina», 3 (1924) 7, Zagreb 1924., str. 29-36; «Napuljska “Arcadia reale” i Adam Barićević», Ibid., 8, str. 200-201; «Korespondencija Adama Alojzija Barićevića», «Rad JAZU», 243, Zagreb 1932., str. 127-178; «Uz raspravu “Korespondencija Adama Alojzija Barićevića”», «Ljetopis JAZU», 46, Zagreb 1934., str. 236-237.

²⁵ Vladimir Vratović, «Adam Alojzije Barićević», *Hrvatski latinisti II: Pisci 17-19. stoljeća*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, 3, Zagreb 1970., str. 833-857.

²⁶ Željko Puratić, «Iz korespondencije hrvatskog latinista Đure Ferića (1739-1820) sa Adamom Alojzijem Barićevićem (1756-1806) i Dživom Bizzaro (1782-1833)», «Živa antika», 23 (1973) 2, Skopje 1973., str. 366-372.

²⁷ Flamanac Erazmo Roterdamski (1465-1536) pisma je podijelio na pet glavnih vrsta: pohvalna *demonstrativum*, za vijećanje *deliberativum*, sudbena *judicale*, za prijatelje *familiale* i raspravljачka *disputatoriae* (Usporedi: Alois Gerlo, «The Opus de Conscribendis Epistolis of Erasmus and the tradition of ars epistolica», *Classical influences on european culture a. d. 500-1500*, Cambridge 1971., str. 103-114).

²⁸ Srednjֱvjekovni formulari pisma dijele na pet dijelova: pozdrav *salutatio*, izazivanje dobrohotnosti *captatio benevolentiae*, pripovijedanje *narratio*, zahtijevanje *petitio* i zakljućak *conclusio* (Usporedi: n. dj.).

pisma; *narratio* koje čini iznošenje raznih kulturnih i privatnih novosti koje bi Penzela mogle zanimati, te obećanje Penzelu da će mu knjige koje traži biti poslane; *conclusio* i vrlo kratak pozdrav na kraju. Baričević od propisanih dijelova pisma nema jedino *petitio*, no ne smije se pomisliti da su zbog svoje kratkoće i ustaljena poretka njegova pisma jednolična. Od četiri prije navedene tematske cjeline, daleko najviše prostora zauzimaju novosti iz kulture koje su, samo je po sebi razumljivo, u svakom pismu drukčije.

Za razliku od Penzela, koji se gotovo razmeće svojim znanjem grčkih i pogotovo latinskih citata, o čemu će još biti riječi, Baričević grčke riječi uopće ne koristi, a latinske citate i izreke zanemarivo malo. Njegov je latinski, iako ne baš klasičan, vrlo tečan. Pazi da mu rečenice budu zaokružene logičke cjeline i nije opsjednut željom za golemim periodima. Dapače, rečenice su mu većinom kratke, a one zavisno-složene raznolike. Prednjače izrične i vremenske, no javljaju se i pogodbene, dopusne, uzročne, što njegovu tekstu daje dražest i jasnoću. Moglo bi se reći da je Baričević negdje između klasičnog Cicerona, koji mu je bio uzor, i Penzela, u čijem se latinskom vidi mnogo više utjecaja njemačkog jezika nego u Baričevićevu. Taj se utjecaj očituje u ovećoj upotrebi korelativnih odnosnih zamjenica, izričnih rečenica i nominativa jednine osobne zamjenice prvog lica koji je u latinskom rijetkost, a u njemačkom pravilo. I poredak riječi u Baričevićevim rečenicama često odstupa od onog uobičajenog za klasične pisce. Dok je kod njih najčešći poredak subjekt, objekt, predikat, u Baričevića nerijetko glavni glagol nije na posljednjem mjestu u rečenici.²⁹ To bi se možda moglo uzeti i za dobru stilsku značajku, jer poznato je da su u dobrim stilista rečenice raznolike i da ponavljanje i ujednačenost, kakve god vrste, uvijek moraju izazvati zamor i dosadu. No Baričević se toga u svojim kratkim pismima nije morao bojati.

---

²⁹ W. Glynn Williams, *Cicero, The letters to his friends*, Harvard 1983.

PENZELOV STIL I JEZIK U PISMIMA BARIČEVIĆU

Kad se Penzelov latinski usporedi s Baričevićevim, čini se mnogo lepršavijim i bujnijim, a te odlike Penzel najviše stječe oponašanjem, nerijetko i citiranjem klasičnih autora. Očit je utjecaj Cicerona. Vidi se to ponajprije po konstrukciji rečenica koje se Penzel trudi završiti glagolom. S druge strane česte su rečenice unutar perioda kojima su zadnje riječi imenice, da se na njih lakše nadovezuju o njima ovisne odnosne rečenice. Penzel, za razliku od Baričevića, češće atribut postavlja iza nego ispred riječi na koju se odnosi. Nije mu strana ni upotreba stilskih figura. Voli se igrati riječima, pa posebno često koristi poredbe i litote. Lagana je ironija, pa i na vlastiti račun, prisutna na više mjesta i to je najosobnije u Penzelovim pismima. Bio bi veliki propust ne spomenuti utjecaj njemačkog jezika na Penzelov latinski. Naime, Penzel pod njemačkim utjecajem koristi zamjenicu *ego* i njegovi su periodi ponekad nezgrapni zbog, takoreći, «forsiranja» izričnih rečenica što kvari dobar dojam njegova latinskog. Osim toga Penzel, koji inače u svoj tekst vrlo vješto umeće citate klasičnih autora, uglavnom Horacija i Juvenala, ponekad kao da se zaboravi pa na više mjesta ponovi isti stih. Često upotrebljava i objasnidbene rječice *enim* i *nam*, glagolske tvorbe poput trećeg lica množine perfekta aktiva na *-ere* i skraćene oblike poput *nosti*.

Gledaju li se sadržaj i kompozicija Penzelovih pisama, nailazi se na mnogo toga zanimljivog. Kad se pojedina pisma podijele na tematske cjeline, one su tako isprepletene da je između njih nemoguće točno odrediti granicu. U Penzela se, za razliku od Baričevića, ne može učiniti podjela na tematske cjeline koje bi njegova pisma točno pratila. Naprotiv, pisma su mu i u kompoziciji i u sadržaju vrlo slobodna i neodređena. Preko njegovih se pisama može dobiti vjerodostojna slika o Penzelu kao čovjeku, što iz njegova kratkog životopisa, što iz opisa raznih njegovih radnji i stavova. Penzel izražava i različite osjećaje. Zamjetno je oduševljenje kad iznosi teoriju o povijesti Gota i europskih naroda,³⁰ a osobito kad piše o kovanicama, u njegovu stilski najvrjednijem pismu od 27. siječnja 1796. Osim oduševljenja,

---

³⁰ Pismo od 27. prosinca 1795.

Penzel u svojim pismima izražava i radost, i ljutnju, i to često stihovima klasičnih autora. Npr. kad izgubi posao, horacijevski piše: «difficili bile tumet jecur».³¹

Na razne načine ističe širinu svoje klasične naobrazbe. Uz dvadesetak latinskih citata, što stihova, što fraza, što poslovica, u više od trideset navrata upotrebljava grčke izraze, a među njima tek par citata. Sve su ostalo riječi lako zamjenjive latinskima. Tu se može uklopiti i Penzelovo nametljivo poigravanje datumima. Zbog datuma se, primjerice, on prisjeća Saturnalija³² te Cezarove smrti,³³ krivo je smještajući u aprilske ide.

Iako Penzel svugdje uglavnom piše istim stilom, primjetna je promjena kada govori o Lužičkim Srbima i teoriji o Gotima. Tu nastoji pisati znanstveno jasno i sistematično, no uspijeva samo u početku, jer ubrzo prevlada njegova sklonost digresijama.

---

³¹ Horacije, *Carmina*, I, 13, 4.

³² Pismo od 27. prosinca 1795.

³³ Pismo od 13. travnja 1794.

SADRŽAJ PISAMA

Prijepisi se svih očuvanih pisama korespondencije Abrahama Penzela i Adama Baričevića nalaze u četvrtom svesku Baričevićevih pisama jer su pisana u razdoblju od 1793. do 1800. godine koje taj svezak obuhvaća. Penzelova su pisma duža, osobnija i zanimljivija, no ni Baričevićeva nisu dosadna.

Najstarije je pismo Penzelov odgovor od 14. listopada 1793. na izgubljeno Baričevićovo pismo. Nakon kratkog pozdrava i izražavanja zadovoljstva zbog poznanstva s Baričevićem, Penzel u stilu nekog lica iz antičkih drama piše: «Ajde, valja ukratko izložiti tko sam i kakav sam.» Slijedi njegov životopis. Navodi datum, ali ne i godinu i mjesto rođenja, Dessau. Ondje su, priča, nekad živjeli Slaveni, pa se i on sam smatra njihovim potomkom. Penzel, nadalje govori kako je postepeno zavolio slavenski narod, a osobito njegova narječja. Kaže da je 1771. godine, kada je već naučio nešto poljskog, u Halli izdao tri rasprave s temom Slavena. (Vladoje Dukat napominje kako te rasprave nemaju veće vrijednosti.)³⁴ Sljedeći se važan događaj za Penzela zbio 1774. godine kada je s kalvinizma prešao na katolicizam. Nakon toga je boravio u Pruskoj i Rusiji gdje je upoznao letonski, litavski, estonski i ruski jezik te izdao Strabonovu *Geografiju* s vrlo opsežnim komentarom. Kaže da je Poljsku, u kojoj je boravio skoro deset godina, zavolio kao drugu domovinu. Napominje da ga je odanle u Šlesku otjerala «*dira necessitas*» misleći na svoje probleme s pićem. Spominje kako se u Šleskoj govori tako iskvareni poljski da je bliži češkom. Hvali kraljevskog dvorskog savjetnika Birkenstocka što ga je postavio za profesora u Ljubljani. Penzel tu prestaje s životopisom i opet se vraća na Slavene, koje, kaže, sreće i u Ljubljani te ga, budući da već razumije sva sjeverna slavonska narječja, živo zanimaju južna. Moli Baričevića da mu pomogne u dobavljanju gramatika i rječnika hrvatskog, dalmatinskog, dubrovačkog, srpskog i bugarskog «narječja». Obično su se popisi knjiga i manje bitne sitnice zapisivali na zasebnom listu (*scheda*, *schedula*) i prilagali se pismu, no Penzel je bio izuzetak. Lijepo je sistematizirao svoje želje i u samom pismu naveo naslove knjiga koje su ga zanimale. Bili su tu Belostenčev i Jambrešićev rječnik, hrvatski prijevod Biblije, djela Blaškovića,³⁵ Krčelića i Katančića. Nakon što je pokazao zavidno znanje o hrvatskoj kulturi

---

³⁴ Vladoje Dukat, «Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Baričevića», «Narodna starina», 3, 7, Zagreb 1924., str. 30.

³⁵ Andrija Blašković (1726-1796), povjesničar i arheolog, pisac znanstvenopovijesnih djela na latinskom.

te škrtost spominjući cijene nekih izdanja i više puta naglašavajući koliko mu je blagajna skromna, Penzel pismo zaključuje uobičajenim pozdravom.

Baričević mu odgovara već 28. listopada 1793. Njegovo je pismo vrlo kratko. U uvodu, po ustaljenom običaju, hvali Penzelovu učenost za koju kaže da će biti Ljubljani na ukras. Uspoređuje ga s latinistima Frischlinom³⁶ i Schoenlebenom³⁷ koji su u 16. odnosno 17. stoljeću boravili u Ljubljani. Slijedi Baričevićovo obećanje da će nabaviti tražene knjige po niskoj cijeni. Priznaje da hrvatsku Bibliju nema i, osim svojih, isporučuje Penzelu i pozdrave profesora Franje Šimanovića³⁸ kome je Penzel 1792. u Beču pomogao izdati *Evangelium Syntattomenon*.

Slijedi još kraće Baričevićovo pismo od 24. prosinca 1793. u kojem se neizravno čudi što mu Penzel ne odgovara. Ponovo obećava da će mu poslati tražene knjige čim mu se pruži prilika i naglašava kako o njemu često govori svojim učenim prijateljima.

Penzel mu odgovara 3. siječnja 1794. Najprije se veseli Baričeviću pismu, a onda sažimlje svoje prethodno pismo koje Baričeviću nije stiglo. Piše da je u njemu zahvaljivao za ponuđeno prijateljstvo i molio za povezivanje s učenim Hrvatima, a osobito Katančićem. Dalje se tuži na nemarnost poštara ili sluge zbog koje se pismo izgubilo, a zatim se vraća Baričeviću posljednjem pismu. Hvali njegovu spremnost da mu šalje knjige i pomalo bezobrazno umeće prerađenu Senekinu poslovicu: «Dobročinstvo brzo učinjeno, dvostruko je dobročinstvo.»³⁹ te obećava da će, ako Baričević zaista knjige pošalje, «učiniti jedino što može»: gledati te knjige na svojim policama s osjećajem naklonosti prema Baričeviću. Zatim Penzel naglo prelazi na opis svoga kulturnog djelovanja. Priča da je u Klagenfurtu počeo izdavati novine⁴⁰ i šalje jedan njihov primjerak Baričeviću moleći ga da ga umnoži i podijeli onima u Zagrebu koji znaju njemački da bi na taj način i u Hrvatskoj stekao pretplatnike. Nadalje, nada se da će mu u Klagenfurtu biti izdana i zbirka pisama, a kako ne zna točno kada, upotrebljava Homerov citat da sve «leži na koljenima bogova».⁴¹ I kao da ga je taj citat potaknuo da se vrati u klasično doba, Penzel odjednom potpuno mijenja stil. Više ne piše o kulturnim zanimanjima, nego o hrani, vinu i šetnjama, te koristi još grčkih riječi i spominje Epikura, Katula, Horacija, Apolona i Muze. Ipak, pred kraj se pisma vraća kulturi. Piše da

---

³⁶ Nicodemus Frischlin (1547-1590), latinski pjesnik i filolog koji je neko vrijeme živio u Ljubljani.

³⁷ Janez Ludovik Schoenleben (1618-1681), latinski i slovenski pisac iz Ljubljane.

³⁸ Franjo Mirko Šimanović (1744/1745-1797).

³⁹ *Beneficium bis dat qui dat celeriter*. (Seneka, *De beneficiis*, II,1).

⁴⁰ «Allgemeine gelehrte Zeitung Deutschlands für die österreichischen Staaten».

⁴¹ Homer, *Ilijada*, 17, 515. Usp. bilj. 78.

poznaje bečkog pjesnika Denisa⁴² i da se raduje Durychevoj *Slavonskoj biblioteci*⁴³ koju mu je autor obećao poslati. Iznova strepi za cijenu tih knjiga. Na samom kraju, uz Baričevića, Penzel pozdravlja i Hörnera⁴⁴ pišući: «Hörnera kojem tvoje prijateljstvo dugujem...». To bi moglo značiti da je Hörner, koga je Penzel molio za hrvatske knjige, obavijestio Baričevića o željama svoga korespondenta pa da se tada Baričević sam javio Penzelu.

Sljedeće je pismo od 13. travnja 1794. opet Penzelovo. Započinje citatom iz Juvenalove četvrte satire: «Evo Krispina po drugi put.» Pomalo se smiješno Penzel ljuti i izražava nezadovoljstvo što mu knjige ne stižu: «Javljam da sam spreman prihvatiti knjige koje si mi tako velikodušno obećao.» Pretpostavljajući da njegovo prethodno pismo Baričeviću nije stiglo, ponavlja izreku da je onaj koji je brzo darovao, dvaput darovao, a ne pada mu na pamet da je možda baš ta izreka naljutila Baričevića. Zatim opet spominje svoje novine, njihovu dobru prođu u Beču te opet moli Baričevića da im nađe pretplatnike u Zagrebu. Potom obećava Baričeviću da će mu za poslane knjige obilno zahvaliti, a iza pozdrava i datuma, gdje se travanjske ide pogrešno tumače kao Cezarov smrtni dan, Penzel u par rečenica izražava svoje zanimanje za numizmatiku i pita kakvo je u tom pogledu stanje u Hrvatskoj.

U kolovozu je 1794. Baričević Penzelu poslao obećane knjige, ali se pismo priloženo knjigama nije sačuvalo.

Penzel mu je zahvalio tek 15. listopada 1795. Svoju sporost priznaje odmah na početku pisma dodajući poslovicu koja poučava da je onome koji se opravdava najbolje priznati grijeh. Penzel Baričevića moli da u njegovo ime zahvali i Josipu Mikociju, Blaškoviću i Katančiću za knjige koje je od njih primio. Blaškoviću i Katančiću je Penzel čak poslao otvorena pisma i priložio ih ovom upućenom Baričeviću. Poslao je i otvoreno pismo tada poznatom orijentalistu Franzu von Dombayu⁴⁵ koji je boravio u Zagrebu i družio se s Baričevićem. U sljedećem dijelu pisma, koji je odvojen kao novi ulomak, Penzel prvo još jednom, što srdačnije može, zahvaljuje Baričeviću za knjige, napominjući da su mu i najmanje među njima drage jer se iz njih spoznaje «duh Hrvata» koji je on dotad poznavao samo iz pruskih pjesama u kojima je Hrvat isto što i barbarin, a zatim moli Baričevića da mu

---

⁴² Johann Nepomuk Cosmas Michael Denis (1729-1800), njemački i latinski pjesnik, isusovac i kustos Dvorske biblioteke u Beču.

⁴³ Vaclav Fortunat Durych (1735-1802), *Bibliotheca slavica antiquissimae dialecti communis et ecclesiasticae universae Slavorum gentis*, Vindobonae 1795.

⁴⁴ Osobu toga prezimena nisam uspio pronaći u stručnoj literaturi.

⁴⁵ Franz von Dombay (1758-1810), rodio se i umro u Beču, no dugo je živio u Zagrebu. Bio je poliglot i za života priznat orijentalist. Prisno se družio s Baričevićem.

nabavi hrvatski rječnik i gramatiku te neki spis na slavenskom narječju. U ovom se ulomku još zanima za dalmatinske, bosanske i bugarske knjige. Prije pozdrava Penzel obavještava Baričevića da ga je posjetio grof Szechenyi⁴⁶ sa svojim pedagogom i uzeo mu nekoliko knjiga, među kojima i par Baričevićevih, i tri stara novčića.

Baričević Penzelu odgovara 24. prosinca 1795., slučajno ga u naslovu nazvavši Joakimom umjesto Jakobom. Baričević obavještava Penzela da je isporučio njegova pisma i pozdrave te se osvrće na grofa Szechenyija. Priča kako je grof i njemu uzeo neke knjige, ali ne i novčiće. U najnezgrapnijoj i najosobnijoj rečenici svih svojih pisama upućenih Penzelu, Baričević objašnjava zašto grofu nije dopustio da razgleda njegovu numizmatičku zbirku. Naime, 1787. mu je godine netko, vjerojatno sluga, ukrao ne samo u Sisku iskopane stare novčiće nego i ostale starine: svjetiljke, pečate i ključeve, također iz Siska. Zatim Baričević izjavljuje kako jedva čeka klagenfurtsko izdanje Penzelovih pisama i time uz neizbježan pozdrav završava pismo.

Penzel odgovara već nakon tri dana, 27. prosinca 1795. U uvodnom se dijelu svojeg najduljeg pisma Baričeviću poigrava datumima. Naglašava da je on pismo primio «na dan svetog Ivana Evanđelista, isti dan kad su senatori zapovijedali kušati vino», a da mu ga je Baričević poslao «dan prije Saturnalija», na svetog Adama, sam svoj imendan. Dodaje Penzel da to vrijedi krčag vina, pa i nazdravlja Baričeviću. U sljedećim dvjema rečenicama citira Juvenalovu izreku: «Mens sana in corpore sano.»⁴⁷ i Horacijeve stihove: «oscinem corvum prece suscitabo/ solis ab ortu».⁴⁸ Zatim objašnjava svoj hitar odgovor i velikim veseljem koje ga je obuzelo, i blagdanskim dokolicom, i osjećajem krivnje zbog mlitavosti u zahvaljivanju na poslanim knjigama. Onda priča kako provodi blagdanske dane, i to dodajući svojim rečenicama ovaj put malo prerađene stihove Horacija.⁴⁹

Slijedi podugačka povijesno-etnografsko-filološka rasprava o Gotima⁵⁰ koje Penzel naziva i Getima. Započinje s Herodotom koji u svojim *Historijama* spominje «Tiragete» naseljene oko ušća Dnjestra i «Masagete» naseljene oko ušća Gihona. Tvrdi da su Grci sve narode preko Dunava zvali Getima te zaključuje da su Geti vjerojatno naseljavali područja od Dunava do Tira ili Dnjestra. Smatra da su od Geta Grci preuzeli pismo, religiju i mnogo

---

⁴⁶ Franjo Szechenyi (1754-1820), bio je mađarski grof, osnivač Narodnog muzeja i Biblioteke. U Hrvatskoj je službovao kao banski namjesnik, predsjednik Banskog stola i zagrebački veliki župan, te je tada vjerojatno upoznao Baričevića, s kojim se kasnije družio i dopisivao.

⁴⁷ Juvenal, *Saturae*, X, 356.

⁴⁸ Horacije, *Carmina*, III, 27, 11-12.

⁴⁹ Usp. bilj. 90 i 91.

⁵⁰ Goti su istočnogermanski narod (Usporedi: Ranko Matasović, *Kratka poredbenopovijesna gramatika latinskoga jezika*, Zagreb 1997., str. 25).

drugoga, navodeći kao svjedoka za to Platona u *Kratilu*. Dalje pripovijeda kako su Geti nakon poraza Mitridata pošli na sjever sve do juga Švedske i tvrdi da je naseobina Geta nastala negdje u Cezarovo doba zapadno od Germanije. Zatim Penzel dijeli sjever starog svijeta na područja triju naroda. Osim Geta, tu su još Kelti na prostorima Španjolske, Francuske, Italije i Germanije, te Estonci koje su Islandani zvali Kvenima na prostoru Švedske. Penzel smatra da su Finci i Laponci zapravo ostaci Estonaca koje su Geti potisnuli do obale Ledenog mora, a Mađari Estonci koji su nešto kasnije odselili na jug te stvorili državu u Panoniji. Napominje da tu srodnost Laponaca, prosjačkog naroda, s Mađarima Baričević zadrži za sebe i još dodaje kako Slavene i Gete drži za jedan te isti narod.

U ulomku teksta koji slijedi, Penzel potkrepljuje svoju tvrdnju. Dokazuje da je od malih nogu nadalje dobro upoznao i germanske i sjeverne slavenske jezike, i ujedno tvrdi da je nemoguće naći riječ koja u objema skupinama jezika ne bi imala isti korijen.

Slijedi još jedan ulomak u kojem Penzel nadopunjuje svoje rasprave o Gotima. Spominje Francuza Herbelota⁵¹ koji se s njim slaže u pitanju granica nekadašnjeg Getskog područja i koji je te granice utvrdio slijedeći podatke iz arapskih rukopisa. Tu Penzel završava svoju raspravu rečenicom: «Ali već je dosta.» Moli on Baričevića da Dombayu uruči njegovo pismo i pita ga je li se Blašković ljutio na pismo njemu upućeno. Još Penzel u ulomku označenom s «P. S.» piše da šalje jednu svoju pjesmu i ispričava se što ne može poslati više svojih djela.

Na ovo pismo Baričević nije odgovorio, vjerojatno jer nije stigao. Naime, Penzel mu je već 27. siječnja 1796. poslao svoje iduće pismo. Ovo je stilski najuspjelije pismo njihove korespondencije. Pisano je živahno, povezano, s više originalnih duhovitih usporedbi. Pismo počinje usporedbom tadašnjih ljubljanskih sajamskih dana s rimskim. Kaže Penzel da je njima profesorima akademski senat za vrijeme sajma zabranio raditi s učenicima upravo kao što je nekad u Rimu pretorima bilo zabranjeno općiti s narodom. Dodaje da se u ovoj slobodi vremena koju je dobio, sjetio baš Baričevića. Slijedi isprika za «brbljanje» o Gotima i «mimoilaženje» nekih točaka njegova zadnjeg pisma. Prvo se Penzel osvrće na stare novčiće koje naziva svojim nasladama. Steče se dojam da je jedva čekao da Baričević prozbori koju riječ o novčićima samo da se on može s većim pravom raspisati o istoj temi. Kako bilo da bilo, dio teksta koji slijedi vrlo je uspio. Penzel pripovijeda da je osamdesetih godina

---

⁵¹ Barthelemy D. Herbelot de Molainville (1625-1695), francuski orijentalist čije je najpoznatije djelo *Bibliothèque orientale*.

osamnaestog stoljeća u Krakovu prvi put došao u priliku da поближе upozna stare novčiće. Naime, krakovski ga je dekan pozvao da uredi njegovu numizmatičku zbirku, i to baš njega jer «u to vrijeme u Krakovu nije bilo nikoga tko bi mogao na kovanici Vespazijana i jednu dijademu⁵² pročitati». Taj je zadatak Penzel uspješno izvršio i duhovito dodaje da se, dok je radio s novčićima koji ipak nisu bili njegovi, osjećao kao «eunuh koji ženu čisti, ispituje, prosuđuje, a ipak je nema». Dalje Penzel spominje Šlesku, u kojoj je boravio nakon što je otišao iz Poljske, kao zemlju gdje se novčići također mogu naći samo u muzejima. No, čim je stigao u Ljubljanu, prilike su se promijenile. Piše Penzel da mu je Linhart, primijetivši njegovu «čežnju» za kovanicom Valentinijana⁵³ poklonio taj novčić, a da ga je on onda, premda ismijan, nosio sa sobom u vrećici i svim prolaznicima pokazivao. Neki bi mu se smilovali i dali po koji novčić tako da ih je, kad je slao ovo pismo, imao već tisuću. Zanimljivo je ovo prikazao Penzel. U njegovu opisu takoreći prosjačenja ima i autoironije, ali i nekog nevinog osjećaja ponosa. Dalje on govori o sastavu svoje numizmatičke zbirke te spominje popis zbirke koji će, čim mu se ukaže prilika, poslati Baričeviću. Ovdje prestaje pisati o novčićima i prelazi na molbe. Želi doznati kakav je čovjek Dombay, te dobiti natrag svoje pismo njemu upućeno. Zanimaju ga slavenska narječja govorena na području Turskog Carstva. Opet pomalo bezobrazno piše o Kornigovoj gramatici⁵⁴ skrivajući svoju potajnu želju u zagradu. Naime tekst glasi: «Ne očekujem je badava (premda bi mi tvoji darčići bili najdraži), nego molim te reci cijenu koju ću preko Korna lako isplatiti knjižari vašeg biskupa. Platit ću rado, veseo i vrlo zahvalan.» Penzel se zatim kudeći malo svojeg slugu osvrće na krađu kojom je sluga oštetiо Baričevića. Na kraju moli Baričevića da nagovori Blaškovića da mu pošalje nastavke *Ilirske povijesti*. Kao i uvijek pismo završava pozdravom.

Nakon ovog pisma korespondencija je Baričevićevom krivnjom zamrla na 11 mjeseci i pitanje je bi li oživjela da Penzel 30. prosinca 1796. nije poslao kratko pismo. U njemu je Baričevića prekorio zbog neodgovaranja i neslanja obećanih knjiga, čestitao mu Novu godinu i Horacijevim stihovima, već upotrijebljenim u pismu od 27. prosinca 1795., opisao svoje prilike u hladnoj Kranjskoj.

Baričević mu na ovu čudnu čestitku odgovara 7. siječnja 1797. Pismo, neuobičajeno za Baričevića, nema uvoda u pohvalu Penzela. Odmah on piše o zanimanju za slavenski jezik

---

⁵² Ovdje se ne radi o dijademi, već o zrakastoj kruni koja ima vrijednost dupondija. Prvi je uvodi Neron.

⁵³ Osnova je Valentinijanov novca zlato kojem je dodan bakar.

⁵⁴ *Kroatische Sprachlehre, oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen...*, Herausgegeben von Franz Kornig, Lehrer der bürgerlichen Erziehungsschule an der königlichen Hauptschule zu Agram, 1795.

u Panoniji i o Bernolakovu *Slovaru Slovenskom*.⁵⁵ Uz pismo šalje Penzelu i prospekt tog djela. Tek mu u posljednjim recima pisma zahvaljuje na čestitki i obećava poslati tražene knjige.

Penzel se javlja 30. siječnja 1797. U pismu raspravlja o prospektu Bernolakova rječnika. Zahvaljuje Baričeviću dvaput napominjući kako mu je stranica prospekta bila «vrlo ugodna». Iz nje je doznao da se u hrvatskim školama tada koristio Schellerov⁵⁶ rječnik i veseli se tome jer je Scheller, iako dvadesetak godina stariji, potekao iz iste Ernestove škole⁵⁷ kao i Penzel te stekao iste stavove o načinu učenja latinskog jezika. Penzel zatim moli Baričevića da mu nekako pomogne naručiti Bernolakov rječnik. Problem je bio što je na prospektu pisalo da je narudžbama istekao rok. Digresiju u pismu čine tri rečenice o književnosti u Kranjskoj. Najkraća je od njih: «Ovdje se znanost smrzava.»⁵⁸ Penzel kao jedini kakav-takav događaj u Ljubljani navodi izdavanje Vodnikovih «Lublanskih Noviza». Zatim se naglo vraća Bernolaku i čudi se što on u svoj rječnik ne stavlja hrvatsko narječje. Boji se i da bi rječnik mogao ispasti preopsežan, no ne želi previše o tome raspravljati. Odustaje koristeći Petronijev citat «ruka se treba ostaviti stola» i šalje pozdrav Baričeviću.

Baričević u sljedećem pismu od 16. veljače 1797. hvali Ernesta i Schellera, te slično Penzelu, ne želi dublje analizirati i kritizirati Bernolakov rječnik. Dalje Baričević poučava Penzela o većoj srodnosti hrvatskog i slovenskog s ruskim i južnim slavenskim narječjima nego s češkim i poljskim. Kao novost dodaje da su Donjolužički Srbi dobili Bibliju na svom jeziku i ne sluteći koliko je time podboo Penzela. Ovdje prvi i zadnji put Baričević od Penzela traži uslugu – katalog njegove velike zbirke Biblija. Slijedi završni pozdrav.

Naredno je Penzelovo pismo iz 1798. jedno od najzanimljivijih. Na početku se ispričava što njegov popis prijevoda i izdanja Biblije ne ukazuje na onako vrijedne knjige kakve je Baričević vjerojatno očekivao. Kao slučajno, Penzel spominje da među prijevodima Biblije ima dva na venedskom⁵⁹ jeziku, a onda odmah pojašnjava kako je venedski jezik isto što i lužičkosrpski.⁶⁰ Pojašnjava kako su nekoć čitavu Germaniju naseljavala mnoga

---

⁵⁵ Anton Bernolak (1762-1813), *Slovar Slovenski... seu Lexicon Slavicum (Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum)*.

⁵⁶ Immanuel Johann Gerhard Scheller (1735-1813), pisac više latinsko-njemačkih rječnika od kojih se *Lateinisch-deutsche Handlexikon*, izdan 1792., dugo koristio u gimnazijama.

⁵⁷ Vjerojatno Fakultet teologije i filologije u Leipzigu.

⁵⁸ Izgleda da hladnoća često u umjetnicima izaziva slične asocijacije. Naime, stotinjak je godina kasnije Anton Pavlovič Čehov boraveći u Sibiru izjavio: «Ovdje bi se i pravda smrzla.»

⁵⁹ Venedi, Vinidi ili Vendi je latinski naziv za slavensko pleme na srednjoj Visli.

⁶⁰ Zapadnoslavenski jezik.

slavenska plemena od kojih su ostali samo Lužički Srbi koji po njemu bez razloga «buncaju» da imaju dva jezika jer se gornjolужиčko i donjolужиčko narječje razlikuju samo u nekim osobitostima. Penzel ironično zaključuje: «i narod lišen svih učenijih knjiga izdao je gramatike i jednog i drugog narječja». Navodi i autore, godine i mjesta izdanja tih gramatika, ali i drugih knjiga uglavnom pisanih gornjolужиčkim narječjem. Tu spominje gornjolужиčki pravopis Zaharije Bierlinga⁶¹ iz 1689. i etimološko djelo Abrahama Frencela *O korijenima srpskog jezika*⁶² iz 1693. Kad govori o vrijednosti tog djela Penzel se koristi, inače rijetkom u njega, igrom riječima: «opus insanientis sanaeque eruditionis refertissimum». Dalje Penzel poučava Baričevića da su Lužički Srbi sigurno već davno preveli Bibliju. Naime, pripovijeda Penzel, većina je Lužičana protestantske vjere i oni su već za Luterova života preveli neke dijelove *Svetih spisa*. Ipak se čini da je Baričević dijelom bio u pravu, jer kad Penzel navodi najstarija izdanja Biblija na lužičkosrpskim narječjima, ispada da je Stari zavjet na donjolужиčko preveden tek negdje u doba njihova dopisivanja, bez obzira na to što je već u prvoj polovici osamnaestog stoljeća postojala cjelovita Biblija na gornjolужиčkom i Novi zavjet na donjolужиčkom. Ne izostavlja Penzel ni lužičke katolike i navodi dva njihova djela. Da bi dokazao kako se lužička narječja u biti ne razlikuju, Penzel citira prvu rečenicu Ivanova evanđelja na oba narječja, a zatim se ostavlja teme Lužičkih Srba. Piše kako pismu prilaže list svojih novina i «Epinikij» u čast nadvojvodi Karlu. Dodaje tu, već treći put, nešto prerađen stih Katula «kako misliš da su moje trice nešto»,⁶³ pa, kad govori o vrijednosti «Epinikija», po drugi put ponavlja i Horacijevu sliku o brisanju grešaka «laganom spužvom». Zatim se, kao da je spominjanje «Epinikija» u čast nadvojvodi koji se borio protiv Napoleona probudilo u njemu mržnju prema Francuzima, počinje tužiti da su oni već u čitavoj Kranjskoj, da mu škola zbog njih ne radi te da već ozbiljno, nemajući od čega živjeti, razmišlja o selidbi u Hrvatsku. Moli Baričevića da mu pomogne naći mjesto učitelja jezika. Zatim piše da je nabavio Durychevu *Slavensku biblioteku* i navodi par bečkih književnih novosti. O njima ne piše mnogo. Zaključuje da su Baričeviću vjerojatno poznate i dodaje antičku izreku «sove u Ateni». Točan datum Penzel nije potpisao jer su tada Francuzi pošte držali zatvorenima pa nije znao kad će moći poslati pismo.

Baričević Penzelu nije odgovorio pismom, nego nekakvom pjesmom njemu u čast. Penzel mu je na njoj zahvalio 8. lipnja 1798. Ima mnogo ironije u toj zahvali: «Bile bi medenije [pjesme, op. L. V.] da si, kako je pravo očekivati, želio dodati neke retke označene

⁶¹ Zaharija Bierling, *Didascalia seu orthographia vandalica*, 1689.

⁶² Abrahamus Frencelius, *De originibus linguae Sorabicae libri IV*, 1693-1696.

⁶³ Katul, *Carmina*, 1, 3-4. Usp. bilj. 81 i 111.

svojom rukom.» A u tim je recima vjerojatno Baričević Penzelu trebao ponuditi nekakav posao. Naime, Penzelu zaista nije bilo do pjesme. Odmah se počinje tužiti na gubitak radnog mjesta i ponovo moli Baričevića da mu nađe neko namještenje u Hrvatskoj. Time i završava ovo kratko pismo.

Baričević mu na njega nije ni odgovorio. Tek mu je nakon godinu dana 15. travnja 1799. poslao par redaka punih fraza. Zapravo, pisamce je po nekom Zagrepčaninu poslao u Ljubljanu, znajući da Penzel više nije ondje. Ukratko, piše da ne zna je li Penzel još u Ljubljani, ali mu, gdje god bio, želi sve najbolje i moli ga da mu opet piše.

Njih si dvojica više nisu pisala, a nisu ni imali zašto. Penzel bi morao biti zaista bez samopoštovanja da se javi čovjeku koji njemu za život važne molbe ni jedne riječi nije udostojao, a Baričević krajnje drzak da opet piše čovjeku kojem nije htio pomoći.

ZAKLJUČAK

Abraham Penzel i Adam Baričević nude mnogo zanimljivoga u svojoj korespondenciji. Tu su, za teoriju epistolografije interesantna, dva oprečna stila, Baričevićev zatvoren i pun ustaljenih formula i njemu nasuprot vrlo osoban, lepršav i bujan stil Penzelov. Sadržaj pisama raznolikim čini mnoštvo tema od kojih se mnoge tiču znanosti. Gotovo svako pismo zadire u slavistiku. Spominju se i komentiraju različiti rječnici, gramatike i druga djela ponajviše hrvatskih autora, ali ima i stranih. Izvodi se porijeklo Slavena, govori o sličnostima i razlikama raznih slavenskih jezika i narječja. Baričević preko Penzela detaljnije upoznaje kulturu i jezik Lužičkih Srba, te male slavenske grane. Penzel sa slavističkih često prelazi na teme poredbene lingvistike koje vrlo zanimljivo razlaže, iako su mu neke teorije i zaključci nategnuti.⁶⁴ Mnogo se toga može doznati i o stanju numizmatike krajem osamnaestog stoljeća. Spominju se razni tipovi novčića, nalazišta u Ljubljani i Sisku, privatne riznice u Poljskoj i Sloveniji, mađarski grof Szechenyi koji obilazi i Baričevića i Penzela te se kod obojice zanima za knjige i novčiće. Govori se i o povezanosti hrvatskih prosvjetitelja. S Baričevićem su se tako družili Katančić, Blašković, Dombay, Mikoci, Šimanović. Na drugoj strani, Penzel spominje slovenskog prosvjetitelja Linharta i kulturno stanje u Sloveniji. Politička su zbivanja u pismima slabo zastupljena.

No, iako politike u pismima gotovo i nema i iako su mnogi događaji i djela navedeni u pismima i nebitni, ona su svakako vrijedno svjedočanstvo onoga vremena, a najveća je njihova vrijednost u mnogim sitnicama koje mogu upotpuniti pravu sliku, a koje odgovarajući priručnici obično izostavljaju.

---

⁶⁴ Osobito njegovo pismo od 27. prosinca 1795.

LITERATURA

1. Bogišić, Rafo: «Književnost prosvjetiteljstva», u *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 3: *Od renesanse do prosvjetiteljstva*, Zagreb 1974., str. 293-370.
2. Dukat, Vladoje: «O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića (1756-1806)», «Rad JAZU», 224, Zagreb 1921., str. 75-97.
3. Dukat, Vladoje: «Adam Alojzije Baričević», «Savremenik», 16 (1921) 4, Zagreb 1921., str. 247-248.
4. Dukat, Vladoje: «Adam Alojzije Baričević i Mihajlo Denis», «Nastavni vjesnik», 31 (1922-1923) 8/9, Zagreb 1923., str. 329.
5. Dukat, Vladoje: «Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Baričevića», «Narodna starina», 3 (1924) 7, Zagreb 1924., str. 29-36.
6. Dukat, Vladoje: «Napuljska "Arcadia reale" i Adam Baričević», «Narodna starina», 3 (1924) 8, Zagreb 1924., str. 200-201.
7. Dukat, Vladoje: «Giuseppe Zola», «Vijenac», 2 (1924) III/5, Zagreb 1924., str. 166-167.
8. Dukat, Vladoje: «Korespondencija Adama Alojzija Baričevića», «Rad JAZU», 243, Zagreb 1932., str. 127-178.
9. Dukat, Vladoje: «Uz raspravu "Korespondencija Adama Alojzija Baričevića"», «Ljetopis JAZU», 46, Zagreb 1934., str. 236-237.
10. Gerlo, Alois: «The Opus de Conscribendis Epistolis of Erasmus and the tradition of ars epistolica», *Classical influences on european culture a. d. 500-1500*, Cambridge 1971., str. 103-114.
11. Goldstein, Ivo: *Kronologija (Hrvatska, Europa, svijet)*, Zagreb 1996.
12. Jovanović, Neven: *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, sv. 1, Zagreb 1999., str. 131-149.
13. Jovanović, Neven: *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, sv. 2, Zagreb 2000., str. 67-87.
14. Kidrič, France: «Penzel Abraham Jakob», *Slovenski biografski leksikon*, knjiga 2, zvezek 6, Ljubljana 1935., str. 300-303.
15. Kombol, Mihovil: *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, drugo izdanje, Zagreb 1961., str. 323-396.

16. Mardešić, Ratimir: «Novovjekovna latinska književnost», u: *Povijest svjetske književnosti*, knjiga 2, Zagreb 1977., str. 461-468.
17. Matasović, Ranko: *Kratka poredbenopovijesna gramatika latinskoga jezika*, Zagreb 1997.
18. Palanović, Elizabeta: «Baričević, Adam Alojzij», *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb 1983., str. 460-462.
19. Perić, Olga: «Baričevićev "Mali komentar o latinskom jeziku", Adamus Aloysius Barichevich: Commentariolum de linguae Latinae fati», «Latina et Graeca», broj 20, Zagreb 1982., str. 124-128.
20. Puratić, Željko: «Iz korespondencije hrvatskog latinista Đure Ferića (1739-1820) sa Adamom Alojzijem Baričevićem (1756-1806) i Dživom Bizzaro (1782-1833)», «Živa antika», 23 (1973) 2, Skopje 1973., str. 366-372.
21. Vratović, Vladimir: «Adam Alojzije Baričević», *Hrvatski latinisti II: Pesci 17-19. stoljeća*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, 3, Zagreb 1970., str. 833-857.
22. Williams, W. Glynn: *Cicero, The letters to his friends*, Harvard 1983.

PRILOG:

1. LATINSKI TEKST PISAMA

Abrahamus Jacobus Penzel poeseos professor in Lycaeō Aemonensi Adamo
Barichevich, v. s. r.⁶⁵ χαίρειν καὶ ἐπράττειν

Zagrabiam

Grato equidem animo, vir summum reverende, munus, quo me beare voluisti, accipio, gratior tamen longe est, quam mihi ultro offers, amicitia et qua me dignum semper praestabo. Ita tandem aliquando adire licebit doctae Croatiae penetralia atque inde decerpere flores, unde prius nulli velarant tempora Musae. Agedum vero, antequam ulterius scribo, paucis exponere iuvat, quis et qualis sim.

Natus sum a. d. XVII. Novembris Dessaviae quae urbs nunc quidem ad circulum Saxoniae Superioris pertinet, ubi Slavonica lingua tota quanta quanta est, exulat, sed ubi ante septem octove secula (!), gens Soraborum Slavica late dominabat. Hinc quoad aborigines meos, Slavus ipse sum. Curiosus a natura, et litterarum in vulgus minus notarum, indagator diligentissimus, Slavicae gentis historiam, ejusque linguae dialectus varias, ideo, quia plerisque ignotae prorsus erant, a pueritia mea mire amavi. Anno 1770. prima linguae Polonicae rudimenta a magistro Polono didici. Mox, anno insequenti Halae Saxonum tria specimina eruditionis meae Slavicae edidi, nimirum: *Dissertationem de Barangis in aula Byzantina militantibus*, *De origine Slavica vocis caminatae*, atque *De Hyperboreis*. Triennium post eiuravi Calvinismum, in quo natus eram, et Herbipoli prima vice 1774. cum Catholicis communicavi. Adii postea Borussiam, Curoniam, Livoniam, Russiam, ubi linguam Letticam, Lithuanam, Esthonicam atque Russicam didici, ac per hoc tempus, praeter alia nonnulla minora, *Strabonis Geographiam*, cum amplissimo commentario, Germanice edidi. Mox delatus in Poloniam sum, ubi per integrum fere decennium haesi ac ita Polonice didici, ut hanc linguam fere ita ut vernaculam meam loquor. Ibi *Commentarios* edidi in *Dionem Cassium* Lipsiae impressos, atque opusculum *De arte Historica*. Tandem dira necessitas coegit me Poloniam, quam fere ut patriam alteram amabam, relinquere, sedesque reculis meis

---

⁶⁵ Viro summum reverendo.

in angulo quodam Silesiae quaerere ubi quidem Polonice, sed corrupte loquebantur, adeo ut dialectus illa Bohemicae linguae similior esset quam Polonicae. Ibi per triennium educationi nobilis cujusdam iuvenis praefui. Interea fama de me refertur Vindobonam et Birkenstokius, vir promovendis litteris natus, credidit provinciam scholasticam mihi fore demandandam. Hinc accepi Caesaris iussum ante menses octo, quo mihi iniungebatur, Silesiam relinquere, atque huc migrare, ubi Slavos rursus invenio. Nunc vero, cum eas dialectus, quas Slavica lingua septentrionem versus habet, omnes calleam, nihil antiquius duxi, quam ejusdem linguae dialectos meridionales, Croaticam, puto, Dalmaticam, Ragusinam, Servianam, Bosniensem, atque Bulgaricam, quantum fieri potest, addiscere. Hinc studiosissime grammaticas, atque lexica harum dialectorum conquiro, sed hactenus successu non adeo felici. Hörnerus transmisit mihi catalogum nonnulorum librorum lingua Croatica scriptorum, quos et omnes, cum pretium eorum exiguum sit, ad me mittendos iussi; sed miror inter omnes illos ne unam quidem grammaticam Croaticam esse, cum tamen in collectaneis meis inveniam grammaticam hujus linguae Zagrabiae 1767. a Relkovichio quodam editam esse. *Grammatica Illyrica* 1772. Vindobonae edita est, sed illa lingua, quam titulus profert, nescio an Croatica, an Slavonica, an Dalmatina sit. Haec igitur prima precum mearum particula de grammaticis; sequitur *altera* de lexicis. Hörnerus scribit Jambressichium raro obviam esse, et pretio 5 f. venundari: cum vero Vindobonae in bibliopolio Binziano prostet exemplum Jambressichianum ratione trium florenorum lubentius illud, quam Zagrabiense emam. Indicat porro Belloszteneczium 4 f. sed de eo postea videbimus, ubi Jambressichium nactus fuero; nam me Hercle, curta est supellex domi, nec omnia, quae volo emere, possum, licet Aemonae nemo sit tot tantisque libris quam ego sum, instructus. *Tertio*: Versiones Bibliorum. Cum iam amplissimam Bibliorum collectionem habeam, adeo, ut plus quam sexaginta numerem, ditescere illam utique versione quadam Croatica, Dalmatica, aut Slavonica vellem, nec pretium, nisi prorsus rude foret, de proposito meo me deiiceret. *Quarto* tandem libri ad Historiam Croaticam finitimarumque regionum pertinentes, ubi eminent inter omnes, velut inter ignes luna minores, opus Kerchelichianum, quod utique habere etiam atque etiam vellem, si ejus pretium modo redditibus meis conveniens, nec enorme prorsus sit. Est Zagrabiae professor, nisi fallor rhetorices, qui 1771. dissertationem de columna milliari edidit ad Essekum reperta. Et hanc habere desiderarem praesertim cum possideam plures Schönvisneri de eadem re dissertationes, collectioni Hungaricae, quam amicissimus mihi quondam Windischius redigebat, insertas. Idem ille professor ante biennium *Indagationem in veterem Croatarum patriam* edidit, quam vellem videre. Huc etiam pertinet Blaskovich, edito immortali opere *De Republica Andautonia*. Sed ohe, vir summum reverende, iam satis est!

Exposui liberrime omnia mea desideria, tu pro favore, atque amicitia tua, fac ut illis fiat satis; ast memento nummos mihi deesse, nec omnia, quae volo, emere posse. Fac igitur ut pretia quam minima indices. Erit praeterea unus, alterve, qui tuum sequendum exemplum, meque munusculo aliquo litterario beandum putabit. Ceterum rogo, ne hoc in malam partem accipias, quod ista epistula nude tibi, nec ullo involvero tecta adveniat; nequaquam hoc ex negligentia fit, sed cum illam Hörnerianis litteris includendam putaverim, spissiores illas quam par erat facere nolui, ne vectorium augmentaretur. Vale, vir s. r. atque si litterarum, vel civile quoque negotium Aemonae habes, impera liberrime, me semper ad omnia servitia paratissimum invenies. Iterum vale. Scripsi Aemonae a. d. Idus Octobr: MDCCLXXXIII.

Abrahamo Jacobo Penzel Adamus Barichevich s. p. d.⁶⁶

Labacum

Gratulor Noricorum provinciae, in quam delatus es Caesaris iussu. Et quidni gratuler? Ex quo enim Nicodemus Frischlinius, popularis pene tuus, et Schoenlebenius decesserunt, qui singulari erant Aemonae ornamento, nullum ego quidem in ea urbe novi virum ingenii tam exculti, ut tecum comparari possit. Sed venio ad humanissimam epistolam tuam, ex qua cum iucundum mihi fuit cognoscere omnem vitae, studiorumque tuorum rationem, tum longe illud iucundissimum te ad orthodoxos accessisse. Hoc demum est sapere, mi Abraham!, de cetero omnia studia vostra, quorum desiderio in hac mortali vita non tenemur modo, sed trahimur, scientiae salutis, cujus summa est in Catholica Religione, postponi debent. Librum tuum *De arte Historica* eruditionibus haud quidem vulgaribus instructum legi non sine voluptate septem ferme abhinc annis, cum in Zagrabiensi Gymnasio humanitatem profiterer. Ex illo tempore cepi(!) te tacito quodam amore complecti, fortunamque incusare, quae te mihi, ubi terarum degeres, occultaret. Nunc vero cum nec tanto intervallo locorum disjuncti sumus et abs te amamur, qui possum te plane et aperte non amare? Et ut intelligere possis, quantus sit meus in te amor, curabo tibi libros omnes, sin minus, plerosque tamen, quos te habere velle significasti, ut primum se occasio obtulerit; curabo autem minima tua impensa. De versione S. Bibliorum Illyrica comparanda frustra laboras. Nulla nobis est. Scito tamen non deesse, qui huius quoque rei adeo necessariae curam susceperunt. A cl. Simanovich, cui superiore anno

---

⁶⁶ Salutem plurimam dicit.

in edendo *Evangelio Συγγραμμένον* Vindobonae operam tuam narrasti, multam tibi salutem. Ama nos et vale. V. Kal. Nov: MDCCXCIII. Zagrabiae.

Jacobo Penzel A. Barichevich s. p. d.

Labacum

Quas ad te dedi V. Kal. Nov. litteras, vereor ut acceperis. Ex iis meum in te amorem, et obsequendi studium perspicere potuisti. Me vero maxime angit exspectatio opportuna cujusdam occasionis, qua Kerchelichii, Blaskovichii et aliorum opera ad te mittam. Mittam autem dono. Hominis tibi deditissimi officium grato animo suscepturum te spero. Ego crebram tuarum virtutum mentionem facere apud eruditos non desino, qui valde gratulentur, te licet a nobis aliquo locorum intervallo esse disjunctum, vivere tamen inter Pannonios, tibi que optant vitam isthuc degere commode ut possis. Quod si acciderit, ut ad me rescribas, quod mihi erit longe jucundissimum efficies profecto litteris tuis, ut cum eas legero, te ipsum videre, te alloqui, te demum amplecti suavissime mihi videar. Vale ipso nominis mei die. Zagrabiae MDCCXCIII.

Abraham Jacobus Penzel A. Barichevich s. p. d.

Zagrabiam

Litteras quas ipso nominis tui die, vir doctissime, mihi transmittendas curaveras, laetus hodie in prandio accepi, nec, ita Dii me Deaque omnes juvent, salubriores nec jucundiores umquam epulas gustavi. Unum tamen est in illis, quod aegre fero; videor enim ex tuis intelligere, te meas ultimas minimum accepisse. Ego vero nec alias agrestis sum, qui ergo potuissem melitissimis tuis nihil rescribere? Utique vero statim ubi per occupationes licuit, scripsi, gratias egi, quas tibi debeo maximas, pro oblata mihi ultro amicitia, commercioque litterario, quod inter nos perpetuum fore censeo. Immista erant alia nonnulla, de quibus nunc satis recte decernere nequeo. Inerant preces, ni fallor, ut per tuam benevolentiam aditus mihi pateret ad doctorum Slavorum, Croatorum, Dalmatorum scrinia mirum enim in modum hoc

eruditionis genere delector, quod nomen sibi ἡμεῖς τῆς γλῶττης sumpsit. Inerant porro vota pro adipiscenda Katanchichii amicitia, quem penes vos professoris rhetorices munere fungi arbitror. Inerant alia nonnulla, de quibus nunc certi dicere quid nequeo, cum per angustias temporis mihi minime liceat illarum epistolarum exemplum sumere, quas amicis quidem, minime vero reipublicae litterariae scribo. Nos vero Deus non adeo disjunxit, ut hanc sive veredariorum, sive pueruli mei incuriam non aequo animo pati, eamque brevi temporis intervallo resarcire possimus: sed Lipsiam Bratislaviamque de rebus majoris momenti scripseram, nec hinc nec inde responsum aliquod fero. Id vero utique dutius, nam hic unius epistolae iactura quatuor vel quinque mensium dispendio est redimenda. Quod vero nunc ad ultimas tuas, hodie mihi redditas attinet, exoscutor benignitatem tuam, quam ultro mihi in libris transmittendis offers, rogoque – nosti enim adagium vetus: *beneficium quod cito fit bis fit* – ut istud fiat quamprimum, si per caetera(!) tua negotia licuerit. Ingratus minime ero, atque unicum faciam quod facere potero. Manebit alta mente reposta Barichevichii benevolentia, nec unquam Kerchelichium, ceterosque quos memoras, ubi collocati meis in pluteis erunt, adspiciam sine suavissimo ac tenerrimo amoris, atque obsequii erga te affectu. Quod ad rationem studiorum meorum attinet, ut etiam extra scholae umbram utilis fiam, imprimendum nunc a Kalendis Januarii inde, Clagenfurti curo diarium aliquod litterarium. Ejus prospectum litteris his adjungo. Quodsi Walliferus omiserit Zagrabiam plura ejus exempla transmittere, rem facies mihi gratissimam, si ejus copiam omnibus iis feceris, qui Zagrabiae linguam meam vernaculam intelligunt. Porro selectum earum epistolarum, quas viri docti mihi passim scripsere, redemit suis sumptibus a me Kleinmayerus, librarius itidem Clagenfurtensis, atque confido earum publicationem viris doctissimis non adeo ingratam fore. Multi mihi etenim multa scripsere a Constantinopoli inde, (vero loquor, nec hyperbolice) usque ad Pades. Tomus primus earum epistolarum, qui sex priores alphabeti litteras complectitur, prodibit ut quidem spero, intra hujus, quod nunc incepimus anni spatium, sed hoc non solum θεῶν ἡμῶν γοῦνασι κεῖται, sed praeterea a censoris, redemptorisque fastidio pendet. De aliis meis occupationibus taceo. Hoc unum scito, me nec tabernas vinariae adire, nec bellarum feminarum commercia ambire, nec potentiorum limina salutare. Sed semper vel legere aliquid, vel scribere, vel sylvas(!) inter reptare salubres. Habito, Epicuri instar, ἡμεῖς ποιεῖς, in suburbio a Gymnasio non adeo dissito, ubi mihi soli, Musisque et Apollini vivo. Vinum amo librosque, quos summo studio majoribusque quam par esset impensis undecumque colligo. Hinc libellos meos lustrō, excerpo subinde aliquid, lego, vini haustum delibo, non enim placet ἡμῶνσις, sic truditur dies. Dapes dapsiles minimum curo. Obtulit tamen ultro vidua nobilis quae nepotem in schola mea habet, ratione septem florenorum

victum quem vix alibi adeo delicatum, vel duplicato pretio invenissem. Agnosco hoc grata mente, providentiamque, quae nec iis deliciis carere me voluit, venerabunda mente celebro. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ταῦτα. Denisii carmina dudum iam legi. Eum amicissimum tibi esse summopere laetor. Nam et mihi amicus est, ejusque in aedibus Vindobonam transiens, prandium sumpsi. Meri lepores, merae veneres sunt, nec erubesceret, ut opinor, Catullus, ubi suas esse affirmare deberet. Durichii *Bibliothecam Slavicam* sic exspecto, ut puella Horatiana iuvenem, trans mare Adriaticum ventorum vi retentum. Dii faxint, ut pretium ejus non adeo arrogans sit. Nam si utcumque loculorum meorum potestatem non exsuperaverit, habebit et illa vel primarium in pluteis meis locum. Hörnerum, cui amicitiam tuam debeo, verbis meis saluta. Scripseram homini optimo de libellis Croaticis mihi transmittendis, sed quia hactenus litteris meis nihil regessit, (primis statim rescripserat) vereor ne illas acceperit. Ea de re fac me certiore, vir summum reverende, atque iterum vale. Aemonae a. d. III. Nonas Januarii MDCCXCIII.

Abraham Jacobus Penzel P. P.⁶⁷ Adamo Barichevich χαίρειν

Zagrabiam

Ecce iterum Crispinus! Binas tibi scripsi, ex quo ultimas tuas, ipso Adami die scriptas accepi. Ab illo tempore ne γὰρ quidem abs te, nec audire nec videre licuit, et tamen libros te transmissurum sponderas. Interea euntne, amabo, litterae meae? Quod si hoc fuisset, ecce, jam tertia scribo vice, annuncioque paratum me esse ad libros, quos tu tam generose promisisti, accipiendos. Fac modo adveniant, (scis enim vetus istud dicterium, quo eum bis donasse ajmus, qui cito donavit) id quod, ut ego quidem spero, facillime nunc instantibus nundinis fieri poterit. Ultimis meis σκιαγραφῶν ephemeridum litterariarum a me edendarum subjunxeram. Quaeso advenitne recte illa qua adumbrata ista erat plagula? Ephemerides ipsae continuant vulgari, et quod in sinu gaudeo, Vindobonae maxime emptores nactae sunt. Tu, ubi perscriberis esse quoque Zagrabiae, qui me measque nugae esse aliquid putant, rem facies gratissimam aequae ac jucundissimam. De ceteris rebus qua ad rem litterariam pertinent, iam nihil dicere juvat, quia nescio, an, absit tamen omen, ad Elÿsios(!) campos transmigraveris. Mox ubi litteras tuas accepero, prolixè rescribam, gratiasque quam possum maximas agam.

---

⁶⁷ Professor poeseos.

Vale vir summum reverende, et quod facis me amare, doctamque Zagrabiam ornare, facere perge. Iterum vale. Aemonae ipsis Aprilis Idibus, quibus olim Caesar fuit occisus. MDCCXCIV.

Ubi haec scripseram venit studiosus, qui decem mihi nummos aereos Diocletiani, Valentiniani, Aureliani, Constantini etc. attulit. His *κειμηλίοις* Aemona valde dives est. Plus centum nummorum hic effossorum, sine unius nummuli iactura iam ipse possideo. Quaeso te, frequentesne sunt hujus generis messes in Croatia?

Abraham Jacobus Penzel A. Barichevich s. p. d.

Zagrab.

Quoniam sero quam numquam gratias agere praestat, malui nunc demum officium quod multis nominibus diu tibi debeo, quam numquam explere. Quamquam res sit non tam difficilis quam odiosa peccatis nubem obvertere, et ea quae minus recte facta sunt, verborum lenociniis ita, quasi benefacta essent, ornare: abstineam prorsus ab omni, quae mihi non plane deesset, excusatione, memor antiqui dicti, quod docet: peccati confessionem optimam esse excusandi se rationem.

Accepi omnia ea quae mihi anno praeterito per negotiatores Desselbrunerianos mense Augusto transmiseras. Non nego, mihi ex illis summopere bina Kerchelichiana opera placuisse, quo splendido sane munere doctissimus Joseph Mikoczij (Ignotus ignotorum, en hominis benevolentiam!) beavit. Libens lubensque ipsi scripsissem, si vel tantillum servitii reddere valuissem. Cum vero studia viri doctissimi mihi prorsus ignota sint, nec sciam, de quibus rebus litteras accipere averet, malui abstinere prorsus a genere scribendi, quod saepe officii parum, plurimum vero taedii in se habent. Egomet certe homines nimis officiosos numquam valde humanos esse credidi. Tu vero Mikoczijum meo nomine saluta, redde gratias tales, quales ab obstrictissimo homine reddere par est, simulque promittito meo nomine, me nunquam illi eo officiorum genere, quo utilis esse possem, defore. Blaskovichio, cujus *Historiae* tamen I modo tomum accepi, ipse scripsi, teque virum humanissimum rogo, atque obtestor, digneris non quidem tabellarius, sed patronus mearum litterarum esse. Erant enim in ejus *Historia Illyrica* nonnulla, de quibus subsumebam illi non ingratum fore, si unum,

alterumve ipsi communicare. Idem valet de P. Katanchichio, qui me prius salutavit, et cui, homo parum urbanus, nihil rescripseram. Has litteras nullo involucro condidi. Vos enim reapse amicos expertus, credidi me supersedere posse satisfacere consuetudini, qua hic certe magis ad elegantiam, quam ad necessitatem pertinuisset. Non enim mysteria sunt, quae scribo, καὶ τὴν φιλοῶν πᾶντα τὰ κοινά. Verum enimvero his litteris adjeci alias Dombajo inscriptas, nesciens, an et ille, Turcus homo, et Arabs, ad vestrum contubernium pertineat. Litteras inclusi sedulo sic ut decet, atque rogo, ut illas ipsi reddas vel deferendas cures.

Caeterum (!), mi Barichevich, cave credas, mittutorum horum libellorum, quos tu adjeceras, vel minimum in vicum piper vendentem venisse. Ab eo tempore inde, quo hic vivo, nihil tam minutum est, sit modo nomen urbis Aemoniensis praelixum, quod non pretium aliquod caritatis, ut loqui amant, penes me haberet. Nec edicta, quibus fabulae scenicae pronunciantur, negligo, omne colligo, quodcumque demum urbis nostrae nomen prae se fert. Victurus Zagrabiae, mihi Zagrabia illa foret, quae nunc Aemona est. Patet hinc minutos tales libellos Zagradienses, non idem pretium ac Aemonienses posse habere, sed an abjiciendos ideo putassem? Primo valent multum hujus generis scriptiones ad cognoscendum populi genium (ego vero fateor genium Croatorum me numquam, nisi forte e cantilenis Prussicis novisse, quibus Croata et barbarus unum idemque est) deinde adjeceras multa minutiora lingua vestra vernacula scripta. Scis vero quanto desiderio vestrae linguae propius noscendae flagraverim. Tua benevolentia atque aliquali expensa mea, desiderio meo nunc prorsus satisfactum est. Possideo libros Croaticos quot satis homini qui integram bibliothecam Croaticam nec formare potest, nec si posset, cuperet. Unum est, quod doleo, inter tot libros Croaticos me nec grammaticam nec dictionarium ejus linguae possidere. Si adipisci possem, insuper aliquid dialecto Slavonica scriptum, res esset mihi gratissima. Quaeso extantne libri Slavonici? Quonam caractere impressi? Ubi prostant venales? Vellem itidem de Dalmatinis (habeo Dalmatica nonnulla, quae Venetiis impressa sunt, loquor vero de iis, quae ditioni Austriaca subsunt), Bosnensibus, Bulgaris etc.

Unum est, quod tibi narrabo, post dormitum ibo. Τριμηνον erit, et aderat hic nobilis Hungarus, e comitibus Szechenyi una cum paedagogo suo. Hi inviserunt me, lustraruntque libellos, nummos, chartas geographicas, imagines aere insculptas etc. et reliqua, quae hic ultra fortuna mea mensuram collegi. Vidit ille penes me unum alterumque, quod Ungariam spectabat opusculum, abstulit, et inter illa, tria ni fallor eorum, qua a Te acceperam. Iactura non adeo gravis, nec velim ut illam resarcias legendo omnis mea expleta est, quam habere potui curiositas. Penes me hominem privatum latuisset semper, nunc vero in instructissima

comitis bibliotheca splendent. Si quis enim bibliothecam integram vel Ungaricam, vel Croaticam colligere studet, illi minutissimus liber, quem alius, qui ea de re non cogitat, abjiciendum putaret, auro contra carum esse potest. Dedi etiam illi e nummis meis ternos, unum Trajani cum *Dacia capta*, quem aegre perdidi, iacturam binorum aliorum non adeo aegre tuli. Nam erant bracteati, quibus nec dives sum, nec ut sim, valde laboro.

Vale vir summum reverende, meque tibi obstrictissimum, devinctissimumque habeto. Iterum vale. Scribebam e museo meo Aemoniensi Id. Octob: MDCCXCV.

Adam Barichevich Joachimo Penzel s. p. d.

Labacum

Putabam te iam Aemonam reliquisse. Cum ecce fasciculus epistolarum mihi allatus significat et vivere Aemonae te, et valere, de quo magis gaudeo quam complecti queam. Blaskovichio litteras, Mikoczjo vero salutem ipse tuli. Huic meas legendas tradidi, quas cum legisset, ad me conversus mandavit suis te verbis quam diligentissime salutarem. Id quod ego perlibenter quidem facio cum illius, tum tua, tum vero etiam mea caussa. Katanchichius Pestinum mense Julio evocatus est. Ibi Bibliotheca et Numophylacio Academico praefectus campum habet satis magnum, in quo excurrere possit ejus ingenium et industria. Homo fortunam sibi suam finxit. Itaque tardius accipiet litteras Tuas. C. Szechenyius Zagrabiae cum esset, non solum me invisit, sed de libris meis, quos percupido adolescenti donavi, aliquot abstulit secum. Numismata ostenderem, a me nullis hortationibus, nec precibus impetrare potuit. Non deest caussa negandi. Sapere didici. Ante hos annos octo, quo auctore, incertum, non leve illorum accepi detrimentum. Sunt, qui autument servuli perfidia, qui ut auro et argento, quod saepe rogantium amicorum patere observavit, potiretur perscrutatus arculam, cui confidi, etiam aenea rapuit ad se, profugit. Neque hoc satis. Lucernae, sigilla, claves, aliaque antiquitatis monumenta, a me Sisciae inter rudera ipsa obruta, manu veluti porrecta, in lucem extracta, et domi mea ad curiosorum oblectationem collocata, eodem illo tempore periire. Sed ad Te redeo. Epistolas Tuas cupide exspecto, quarum Tomum I. in lucem proditurum opera et impensis librarii Clagenfurtensis nunciaveras. Valetudinem Tuam cura diligenter et quod facis me ama. Vale. Zagr. Pridie Idus Decembr: MDCCXCV.

Abraham Jacob Penzel Adamo Barichevich s. p. d.

Zagrabiam

Litteras Tuas, amicorum optime, pridie Saturnalium scriptas (nosti enim hos dies, quos devota Religio Christo nunc dicavit, $\pi\gamma\iota\omicron\varsigma\ \kappa\rho\iota\varsigma$ fuisse antiquitus) accepi hodie, quem diem s. Joanni Evang. sacrum esse, eodemque illo vinum lustrare jussere patres. Eone igitur die, qui duplici modo sanctus esse debet, quo nimirum et natus es, memoriamque genii salutaris Tui pie colis, eone igitur die, mi Barichevich, scribere et voluisti, et scripsi? Certe amphoram vini hoc meret, amphorisque ego destitutus, statim lagenam talem qualem lustratam a sacerdote acceperam, apportari jussi, eamque totam ad faeces usque in memoriam tui ebibi, optans bibendo tot tibi vita annos fore, quot guttas chyathi continebant singuli. Vive, mi Barichevich, unicum hoc est, quod opto. Male enim vivere vir tui similis non potest. Quod si habebis mentem sanam in corpore sano, (hoc vero istud erat quod sapiens olim adprecabatur amicis, eos ubi $\chi\alpha\rho\epsilon\iota\nu\ \kappa\alpha\iota\ \pi\gamma\alpha\gamma\epsilon\iota\nu$ jusserat) cumulus additus meis erit precibus. Et sane preces pro valetudine Tua effundere numquam intermisero: *Oscinem corvum prece suscitabo / solis ab ortu*. Et certe intima ista amicitia tua nota, qua illo ipso die scribere voluisti, quo bene esse cum amicis, genioque indulgere debuisses, permovit me vel maxime, ut litteris tuis eo ipso die, quo mihi a tabellario reditae fuere, rescribendum putaverim. Fuere tamen et alia caussa. Compensare etenim quodammodo socordiam istam volui, qua per biennium fere respondere ultimis tuis distuli. Postea accepi litteras tuas eo tempore, quo commodiore numquam potuissem. Saturnalia celebramus, et scis Saturnalibus servulis liberisque, a Bacchanalibus exclusis, liberum patuisse aditum. Vaco schola, foras non egredior, et *large reponens ligna super focum, vivamque lucernam protrahens in lucem* facile tempus idque commodum nanciscor confabulandi cum amicis. Verum quidem est munus professorium nec triste, nec horridum adeo esse, ut quantulamcumque otii nostri particulam arroganter sibi vindicet. Impius in Augustum forem, si prae fracta adeo frons esset, quae talia dicenti non erubesceret. Attamen feriarum tempore, quo totus mihi redditus sum, lubentius quam alias scribo. Ubi enim semel exeundum est foras, scholaque adeunda, tot succedunt

negotia, libri conquirendi, imagines virorum doctorum in aes incisa colligendae, mappae geograficae comparandae, numismata effodienda etc ut hora hora, dies trudatur die, ac tandem nihil fiat.

De *Gothis* candide, et ut sentio, agam, licet hic strictim meam modo sententiam enunciare possim, quam justa argumentationum serie fulcire, res non quidem altioris indaginis. Nam inter Gothos habito, ast majoris otii foret. Ut ab Herodoto totius historiae patre incipiam, penes eum invenio *Týragetas*, circa Danastris, et *Massagetas*, circa Gihunis ostia. Colligo exinde, exigua, fateor, verisimilitudine fultus, Graecos, omnes populos ultra Istrum habitantes, *Getas* vocitantes. Fateor istam veri speciem valde exiguam esse, quo, exinde, quia hinc versus occidentem, illinc versus orientem, utrinque Getae habitant, concludi: omnem hanc interamnam regionem a Getis habitatam fuisse. Ast sunt nonnulla, quae, ut ita sentiam, faciunt. Primo e diuturno antiquae geografiae studio didici, veteres geographos finxisse sibi, nescio quam imaginariam lineam borealem, qua omne totius septentrionis spatium, quantumcumque patet, inter brevissimos, ita Dii me ament! cancellos coerctarunt, rescindentes nimirum ab orbe suo boreali, omne quodcumque a polo inde, hinc ad Istrum, (Herodotum loquor, Romanos si velis, me *Albim* scripsisse vel *Vistulam* cogita) illinc ad Jaxartem protendebatur. Erat igitur arctis limitibus inclusa terra eorum borealis talis fere, qualem Galli adhuc hodie habent, ubi *le pays de Nord* appellant, (nam ego, mi Barichevich, tibi sancte affirmo, me, dum Cracoviae degebam, ab amico Parisiensi rogatum fuisse, vellem illi opitulari, ut debitor Holmiensis, nomen suum penes tabulas suas solveret) nec mirandum igitur prorsus si totum hunc tractum ab uno eodemque populo Getarum habitatum putavere: imo mirandum potius, nos quibus historiae lux multo clarior adfulsit, ante pauca adhuc decennia totam hunc tractum Tataris adscribere potuisse adeo ut Tatari in vicinia ostiorum Istri Gihunisque rursus forent (scis vero Gihunem, *Oxum* /Jaxartem/ esse antiquiorem, Caspio mari ab oriente illabentem). Interea tamen multis rationibus ductus censeo: nomen Getarum proprie ad hos pertinuisse, qui ab Istro inde usque ad Týram vel Danastrin habitarunt. Ab his Getis Graecos et litteras, et religionem, et reliqua accepisse omnia, testis est locupletissimus, ut alia omnia taceam, Plato in *Cratýlo*. Victorias quas Lucullus ac Pompejus postea, contra Mitridatem reportavere, jusserunt *Odino*, patriam suam terra, alio calente sole, mutare, hinc septentrionem tendens, Scaniam venit, quae pars est Sueciae maxime meridionalis. Hinc emersere, mox pullulavere, Getarum coloniam versus occidentem, Germaniam puto, persuasum habeo. Nam ego, ad me quod pertinet, numquam puto, aevo caesariano (aut saltem non longe ante illum) Geticam prolem in Germania

viguisse, sed de tota facie orbis antiqui septentrionalis fere sic statuo. Erant *α) Getae*, quibus iam limites descripsi, *β) Celtae*, versus occidentem longe lateque per totam Hispaniam, Galliam, Italiamque, Germaniamque habitabant, nec his populis ulla, ne minima quidem loquela cum Getis similitudo, *γ) Esthones* quos *Quenos* Islandi appellant, habitabant ibi ubi nunc Suecia etc. Victi a victricibus Getarum armis usque ad intima Maris Glacialis recessus recedere, ubi adhuc hodie sub Fennonum Lapponumque nominibus consistunt. Pars eorum felicior, successu temporis Pannoniam invadit ibique rem Hungarorum publicam constituit. Sic se res habet, dulcissime rerum, atque veram Ungarorum originem eccum! Rogo tamen etiam atque etiam, ut haec tibi retineas, ne Katanchichius aliquid exinde resciscat, cujus nunc officium est placere Ungaris, qui $\pi\rho\kappa\alpha\lambda\rho$ pugnant se Lappones non esse. Cum vero ego Europam universam tribus his distribuerim populis: 1. *Getis*, 2. *Celtis*, 3. *Quenis*; jure quodam tuo rogare poteris: Slavis meis equid facies? Ego vero candide et aperte pronunciabo: prisco tempore non diversae ne junctae a se invicem gentes Geticae, Slavicaeque fuere. Una erat eademque atque illa communis patria amborum. Id quod linguae eorum mirifice ostendunt.

Dixeram supra *me intra Gothos habitare*. Ea $\varphi\rho\sigma\epsilon\iota$ quid significare voluerim, iam explicabo. Nimirum lingua Mesogothica mihi in deliciis est, nec unquam transiit dies, quo non aliquam *Codici argentei* particulam, vel saltem libellum ad explicationem ejusdem pertinentem perlegerim. Linguam Germanicam a matre, ita ut canis latratum, didici, excolui eam assiduo studio, atque quod maximum est, comparatione antiquiorum dialectorum. Slavicas denique linguas calleo, si quis alius, licet nec Carniolice, nec Croatice loqui possim. Nam Slavos vidi: 1. haud procul a patria mea; in Lusatia Superiori circa Budissinam urbem atque Gorlitzam; 2. *Cassubos* in Pomerania; 3. Polonicae linguae dialectum: *α)* in Regno Borussiae, *β)* in ipsa Polonia, *γ)* in Silesia Superiori, *δ)* *Russos* tam in proprie sic dicta Moskovia, quam in Ruthenia; 5. *Bohemos* cum Moravis atque nunc tandem 6. *Carniolos*. Ut igitur ad id redeam, unde excurrit oratio mea. Credo semper me de linguis Slavicae, Germanicaeque dialectis, indole, verba facere, ita posse, ut pro rostris dicens, non vero terra filius, habendus sim. Atque tunc sancte pronunciabo: linguam Slavicam Germanicamque unam eandemque esse, nec extare ullam, in alterutra lingua vocem cujus radix non ex alterutra (fit venia verbo) possit derivari. De ea re, de qua scribo, e mea sententia certus sum. Ast tu fortasse ridebis? et proh dolor, testimoniis, disquisitionibusque haec epistola non potest onerari, quippe qua iam praeterea nimis diu otium tuum detinui.

Succurrit adhuc unum, quod supra de Gothis scribens, omiseram. *Herbelotius* in divino suo opere omne hoc appellat *le pays de Getes* cui ego superius limitem Getarum adscripseram. Nec frivolus, nec vanus Gallus, sed optimae frugis homo, e quo multa discere possumus, *Herbelotius* est. Igitur nomen hoc non effinxit, sed fideliter e manu scriptis Arabicis protulit. Nescio an Arabica calleas, sed prorsus fallor, an istud *Kipizak* (sic scribere solent) a Tamerlanis filio subditum, i. e. ultima orbis terraquei Europeani, versus septentrionem portio aliud esse possit, quam *terra Getarum*. Novi Hungaros *Magyar* se scribere, *Madschar* appellitare, secuti nimirum alphabetum Arabicum, ubi *g* et *dsch* uno modo puncto diacritico discernuntur. Sed ohe iam satis est! Amabo, reddidistine litteras meas *Mauro* (Dombajum intelligo). Nam earum litterarum mihi interest, siquidem iis incluseram □ποσπ□σματα quaedam Arabica □ν□κδοτα, quae perdere nollem. Tum *Blaskovichius* iratusne meis litteris fuit. Vale VI. Kal. Januarias. MDCCXCV. Aemonae.

P. S. Quoniam te dolere testaris, nihil nugarum mearum in lectissima tua bibliotheca habere, ut habeas aliquid, mitto carmen hoc. De ceteris plane nihil mittere queo, quia ipse libris meis, ab uno si discessero *Strabone*, cujus unum tantum, atque hoc mancum exemplum possideo, prorsus destitutus sim. Penes nos, ubi librarius manuscriptum nostrum codicem redimit, exempla operum nostrorum difficiliora repertu quam apud vos sunt. Iterum vale.

Abrahamus Jacobus Penzel Adamo Barichevich s. p. d.

Zagrabiam

Nundinas hodie celebramus Aemonae, dulcissime rerum, et ita ut penes Romanos olim non fas praetori fuit per Nundinarum dies agere cum populo, ita et noster Academicus Senatus nefas professoribus putavit per dies cum discipulis agere, quare otio destinati sunt, quo, ut fieri plerumque solet, maxima pars vel eorum qui discunt, vel eorum qui docent non tam utuntur, quam abutuntur. Ego vero, caput jucundissimum, non abutor otio quod nactus sum, sed id respondendis litteris tuis impendam, ad quas memini me ultimis meis non satis accurate respondisse. Occasionem enim arripiens de Gothis tot, tantaque de iis blateravi, ut majora, amplioraque nec charta spacium, nec praescripti litteris limites caperent. Satisfaciam igitur pro virili quaestionibus tuis, et iam ad ea epistolii tui capita veniam, quae tacendo

praeterisse recordor. Ac primo quidem de *nummis* deliciis meis. In media Germania, (vel si Graece mavis, ut tanto facilius barbarorum patriam agnoscas) $\nu\mu\sigma\tau\varsigma$ *Κελτικ* ς , numquam hujus generis cimelia videram, nisi unum alterumque in bibliothecis, quas a prima juventute inde, maxima cum solertia visitavi. Contigerat igitur mihi, unum alterumque antiquorum nummorum vidisse, antequam Cracoviam adire. Hic in clientela potentissimae familiae Soltýkianae receptus, ad convictum decani Cracoviensis admissus sum, qui praeter ingens Naturalis Historiae Musaeum, comparaverat sibi nummos nonnullos antiquos, quorum numerus ad treceños adscendere potuit. Possessor hujus Musaei Historiae Naturalis satis peritus, ne $\gamma\rho$ quidem de antiquitatibus sciverat. Eratque nemo tunc temporis Cracoviae, qui vel unum in Vespasiani $\tau\pi$ apicem legere potuisset. Me igitur adiit decanus jussitque ut suos sibi nummos disponerem, legerem, describerem, explicarem. Feci hoc ut potui, et, siquidem libris adjutus, praeviaque aliqua historiae antiquitatisque notitia instructus, ut credere audeo, non satis infelicitè. Hoc primum meum týrocinium fuit, quod in re nummaria posui, similis tunc prorsus eunuchis, qui lustrant, examinant, iudicant feminas, quas ipsi tamen non habent. Sic ego omnino destituebar nummis. Nec Silesia, ubi triennium post vixi, et ex qua huc profectus sum, fecundior nummis Polonia. Tandem providentia fessum iactatumque me viarum militiaeque, hic pedem figere jussit. Vix triduum hic eram, et ecce casu penes *Lienhartum* ($\nu\nu\gamma\omicron\iota\varsigma$, hunc puto, qui *Historiam Carnioliae* Germanice scripsit) $\kappa\tau\nu\pi\omicron\nu$ video *Valentiniani*. Ardeo ad vultum ignoti mihi imperatoris, (nam Soltýkíus meus nullum Valentinianum habuerat) felicemque possessorem ejus praedico. Quid multa? Risit Lienhartus, Valentinianum mihi dedit, et sic ingenti me mactavit thesauro. Moris mihi erat hunc Valentinianum diligenter in sacculo portare, passimque cuicumque obvius factus fuërim, monstrare. Risere me homines, sed tamen nunc hic nunc alter unum alterumque obolum adjecit, et sic gaza mea pedetentim paulatim crevit. Sed cur detineam te diutius his nugis, vir doctissime? Praesens aes meum ad millenarium numerum excrevit. Noli tamen in eo certum quendam scopum, integritatem aliquam exspectare. Collegi nummos non ut volui, sed ut potui. Attamen in argento ditissimus sum Antoninorum, de quibus vix ac ne vix quidem unus mihi defuerit annus, in aere Constantinus regnat, cum familia ejus, et Valentiniani, quos adhuc nondum satis dignoscere posse, ingenue sed cum pudore fateor. Habeo *Vetranionem* quem meae collectionis rarissimum puto atque de tyrannis *Tetricum*, *Posthumum* aliumque adhuc, qui nunc *statim* non succurrit nec quaerere juvat. Possideo praeterea *bracteatas* nonnullas. Porro aes medium Tergesti, Aquilejae etc. cusum, nummos modernos etc. quorum omnium catalogum per ferias has autumnales confeci. Sed ab eo tempore inde rursus ad duceñtos nummos congeSSI, quos describere per angustias temporis

nondum licuit. Catalogum meum Tibi, quamprimum occasionem nactus fuero, transmittam. Hanc vero praestolare debeo. Nam res non tanti est, ut veredariis vel ego, vel etiam tu solvere vellemus. Bibliopola vero noster *Kornius*, homo honestissimus, providebit de occasione atque tunc catalogum addam quoque specimen *Catalogi critici*, quem scribere incepi, et de quo candidum sincerumque tuum iudicium sine felle quidem ut par est, sed etiam sine ullis verborum lenociniis expecto.

Amabo, *Dombajus* vester qualis homo est? Ego illum nonnulla de rebus Slavicis, hoc est de iis Slavicae linguae dialectis quaesivi, quae in provinciis Turcarum imperio subjectis loquuntur. Addidi quoque orientalia nonnulla, Arabicis characteribus scripta, quae ipse, qui minus adsuetus manuscriptis orientalibus sum, quamquam impressa lego, legere non potis eram, rogo te, mi Barichevichi, pro amicitia tua, ut mihi remittat transmissa, si explicare nolit. A te autem enixe oro, velis eji, quem Croaticis muneribus ditasti, viam ad minimum pondere, ut aliquid de Slavonica, Dalmaticaque lingua accipere possit. Fuisti ipse Sisciae, ut scribis, non est ibi, vel ubicumque alias bibliopola honestus, ad quem ea de re litteras dare possem? Porro: extantne libri in lingua Bulgarica Bosnensive scripta? Differt provinciarum harum dialectus a Croatica, et quomodo differt? *Kornigii* grammaticam de qua scribis, avide exspecto, et velim iunges illam ei, quem mihi destinasti fasciculo. Non tamen velim putes ideo me omnem decoxisse pudorem. Non gratis eam exspecto, (licet munuscula tua mihi mellitissima sint) indica quaeso pretium, facili modo per Kornium bibliopolio episcopi vestri solvam, libens solvam, lubens, et animo quam gratissimo.

Tu igitur, miser, perfidia puelluli perditissimi numismata, ego his feriis ratione 50 florenorum sphaerarum par emeram. Puer admota nimis prope lucerna non quidem cremavit earum unam, attamen foede maculavit.

Katanchichii epistolas avide exspecto, non quidem ab officio ejus, (nam si par pari referre vult, non intra anni spatium respondere debet) sed ab ejus humanitate, adjiciet forsitan etiam specimen suum, ut iam aliis opusculis facere non dubitavit. Fac si potest fieri, ut Blaskovichius, nisi litterae meae eum irritarunt, transmittat reliqua Historiae Illÿricae volumina, cui ut ego modo prius volumen ex ejus benevolentia accepi. Vale, mi Barichevichi, et me tibi quam commendatissimum habe. Aemonae a. d. VI. Kal. Febr. MDCCXCVI.

Abrahamus Penzel A. Barichevich s. p. d.

Zagrabiam

Tu vero, dulcissime rerum, ecquid agis, aut potius quidnam frigidissimis hisce diebus egisti, ubi omnis truculenti boreae vis miserae incubuit Carnioliae? Oblitus tandem prorsus mei es, ita ut ne γρ quidem ad ea rescripseris, quae ego optima mente, at fasius forsā, quam par erat, scripseram? Oblitus tandem librorum, quos mihi destinatos, penes se esse insinuaveras? Ast ego non credulus illis. Frigus dissolvens, largius supra focum ligna reponens, ac vinum Pucinum, quod Livia olim octoginta annos vivere fecit, benignius depromens Adami nomen sancte, rite, caste, veneratus sum. Atque hodie Dombayo scribens accipio ansam, quam instantes Januarii Calendae praebent, omnia tibi fausta apprecandi, quae mea vota rata esse DEUS rex optimus maximus faxit. Tu vero, mi Barichevichi, arce hunc a te veterum, exspue omnem ex animo tuo pigritiam, ac recrea me tuis litteris, quas jucundissimas mihi esse simul et carissimas esse scito. Vale vir summum reverende, rescribe quantocytiusque per cetera tua negotia licebit, et res tuas non instanti solummodo anno sed diu etiam, in undevicesimum seculum age feliciter. Iterum vale, et ama paulisper Penzelium tuum, tui amantissimum. Aemonae a. d. III. Kalend Jan. MDCCXCVI.

Adam Barichevich Jacobo Penzel s. p. d.

Aemonam

Ex hac pagella, quam mitto, cognosces de studio hodierna Slavicae linguae in Pannonia, quam proferre quidam, atque exornare pergunt, irritati cultarum nationum morem. In tanto armorum strepitu, qui per omnem late Europam exauditur et hoc praesertim tempore, bonis artibus adverso, non deesse nobis, qui de litteris bene mereri velint, est, cur gratuleris. Certe quidem initio multa timui. Cum enim, ut recte nosti, Pannonones haud minus vestium cultu, ac varietate linguae inter se differant, censebam ad lucubrandum ejusmodi lexicon non unius hominis, sed plurium consiliis, labore, ac studio opus esse. Sed postea cum intellexissem, Antonium Bernolak, hominem Slavicis litteris pereruditum, aliarum non

ignarum, bonum praeterea hominem lexico huic suam operam dicasse, coepi fausta omnia operi recens edendo ominari. Nos Croatae grates agimus Bernolakio et habemus, qui multa nobis sane optima suppeditabit. Quod superest, sic Tibi persuadeas velim, mihi tuis litteris II. Kal. Jan. scriptis nihil fuisse gratius. Tuae scilicet in me voluntatis declarationem, et vota veluti strenae loco accepi. Id quod a me jure quodam tuo exigis, cum se occasio dederit, diligentissime curabo. Sed haec satis. Vale Zagrabiae VII. Id. Jan: MDCCXCVII.

Abrahamus Jacobus Penzel A. Barichevich s. p. d.

Zagrabiam

Gratissima mihi fuit plagula illa, quam mihi transmiseras, et quae populis Pannoniam incolentibus, idem hoc praestitutum dictionarium indicit, quod adeuntibus orientales regiones, immortalis suo thesauro praestitit *Meninskius*. Gravior ea plagula vel eo nomine, quia ex ea doceor, *Schellerianum* dictionarium in scholis vestris esse frequens, qua de re valde laetor, licet hoc minime sperare ausus fuissim. Nam ego de hoc libro ita statuo, eo nullum utilius ad addiscendam linguam Latinam esse. Mihi nulla cum Schellero contracta est amicitia, nec unquam litteras ad eum dedi, sed tamen nescio aliquem, qui ita mihi conveniens ac ille de lingua Latina discenda, atque de lectione auctorum classicorum scribere potuisset, cujus rei ratio in communi, quo usi sumus praeceptore, quaerenda. Prodiit enim Schellerus, licet ad viginti annos me major natu sit, e schola *Ernestina*, a qua et ego prodii.

Lego tamen in illa plagula, solutionis tempus iam effluxisse. Indica mihi, vir reverende! si adhuc spes libri habendi supersit. Quod si res ita se habet, indica quaeso, cuinam onus solutionis imponere possim. Si Zagrabiae librarius est, qui suscipere vellet, res erit in vado. Nam tunc valde proclive est per librarios Aemonenses transmittere praenumerationem (quo iam mense Novembri dudum elapso, non iam praenumeratio sed tantum solutio erit) librique fasciculum transmittere. Hic litterae frigent. Sacerdos quidam iunior ex iis, quos capellanos vocant, ab initio hujus anni publici iuris facere coepit,

ephemerides lingua Carniolica conscriptas, quae res, an optatum successum habitura sit, valde quidem dubito. Amabo Antonius *Bernolak*, an idioma Croaticum prorsus omissurus? Quantum ego quidem intelligo linguae Carnioliae est valde affine, sed tamen discrepat, aut prorsus fallor, in multis vocabulis aequae ac idiotismis et quod linguam Slavicam attinet, qua Hungari utuntur, et quae tota Bohemica est, ab illa magis adhuc discrepat ita ut nullus Croata, nisi edoctus, Slavicam hanc linguam intelliget. Vereor quoque, ne praeter necessitatem, dictionary grandius evadat quam evadere debuisset. Ego enim sine ullo conscientiae scrupulo in transmissa mihi pagella, ab *Abanowozamski* inde omnia quae nunc extant, una littura delevissem. Omnes enim hae voces sic comparatae sunt, ut nulli lectorum, quamvis nec Hungarus nec Slavus sit, ullam remoram injicere queant. Sed ea de re videbunt alii me peritiores. Manum de tabula, nisi falcem alienae messi injecisse credar. Vale, vir venerabilis, et saluta meo nomine omnes Zagrabienses, qui me vel munusculis, vel litteris suis ditarunt, qui me noscunt et mihi bene esse gaudent. Iterum vale. Scribebam Aemonae a. d. III. Kal. Februarii MDCCXCVII.

Abrahamo Jacobo Penzel A. Barichevich s. p. d.

Labacum

Multa mihi, eademque cognitu non injucunda narraverunt litterae tuae VII. Idus Febr: redditae. Illud prae ceteris gratum fuit, quod addidisti, prodiisse Te et item Schellerum e schola Ernesti. Huic paucos omnino doctrina, vix unum aliquem eloquentia parem habuit aetate nostra Germania. Schellerus autem *homo impense doctus*, ut ait Gellius, ad interiorem Latinae linguae cognitionem, auctorumque veterum intelligentiam multa attulit, quae mihi pueros instituenti usui fuisse, gratus agnosco. Ejus dictionary quamvis in Graeculorum vocolas incidit (vid. Eph: Litter: Helmst) haud tamen sua laude caret. In Bernolakii opus judex sedere, antequam exeat, non audeo, neque illud comparare volo. Didici tandem damno meo sapere. Saepe redemisse me paenituit librum, quem praestitisset ne emere quidem. Et Tu id ipsum ex plagula, ad te missa, videris mihi non obscure indicasse. Caeterum (!) editum opus citius tibi curabimus.

Linguae Slavicae dialecti sunt plurimae. Croaticam autem Carniolicae et Russicae viciniorem esse, omnibusque meridionalis plagae dialectis, quam aut Bohemicae, aut Polonicae, explanatum est. Hinc fit ut ab homine Croata, nisi edoctus sit, magnam partem

illa, qua Hungari utuntur, non intelligatur. Non tamen vana est opinio, affinium linguarum cognitione nostram ditari. Quod te ignorare nolo, illud est, Serbos, Lusatiae inferioris incolas versionem Veteris Testamenti, qua adhuc in sua lingua carebant, nuper accepisse. Quaeris, unde audiverim? Cl. Anton, mei studiosissimus, Görlicio heri mihi per litteras significavit. Possides tu, vir cl. insignem Bibliorum collectionem, facias sciam et numerum, et idioma, et locum impressimis singulorum. Nam id scire, mea permagni interest. Poteris vero otiosus perscribere. Salutem, quibus voluisti officiosissimis verbis dixi, ille te jubent multum salvere et rem Latinam strenue, ut coepisti, urgere. Vale Zagrabiae XIV. Kal. Martias MDCCXCVII.

Abrahamus Jacobus Penzel Adamo Barichevich s. p. d.

Zagrabiam

Legi, vir summum everende, maxima cum animi mei voluptate litteras, quas Zagrabiae a. d. XIV. Kal. Martias scriptas, dispensatores currus publici recte tradiderunt, atque ut morem gererem humanissimis precibus tuis, subjunxi hisce, sed timidiuscule, indiculum omnium earum versionum, editionumque Biblicarum, quas tenuis mea supplex litteraria servat. Doleo scruta te, ne carbones dicam, inventurum, ubi thesauros speraveras. Sed qui possem, rogo Te, dives esse librorum, qui octuogesimo nono anno, ne unicum quidem possidebam, et qui per septem hos annos numquam ea usus sum conditione (!), per quam mihi coemere libros licuisset, iis potissimum, quos fors mihi objecit, contentus? Videbis inibi bina exempla versionis Bibliorum Venedicae, unam utriusque foederis Budissae 1742. impressam, alteram solius novi Testamenti excusam Cottbusii 1710. utraque octonis. *Venedicam* linguam ubi dixi, Tu eam intellexisse putato, quae longe lateque per utramque Lusatiam tam superiorem, quam inferiorem a rusticis, plebeisque hominibus communis est, et quam Tu in ultimis tuis *Serbicam* appellasti. De tot, tantisque Slavicis gentibus olim per

omnem Germaniam diffusis, in ipso Germaniae mediotullio, nunc tantum pusilla ista gens Lusatiam incolens aetatem tulit. Est vero una eademque lingua, qua inferioris, superiorisque Lusatiae habitatores utuntur. Quoniam tamen in pronuntiatione aliisque minutiis differat, quoniam porro quaelibet dialectus, ut accidere solet, peculiaris sua vocabula habeat, quae alias, rectius ut puto, in idioticis colligunt, hinc factum est, ut Venedi bifariam sibi linguam esse somniaverint gensque omnibus doctioribus libris plane destituta, utriusque dialecti peculiarem grammaticam ediderit. Grammaticam ejus dialecti, qua Lusatia superior utitur, edidit *Georgius Matthaei* Budissae 1721. etc, alterius vero *Hauptmannus* Lubbanii 1761. etc. Fere omnes libri impressi, dialecto superioris Lusatiae conscripti sunt cujus orthographiam, qua nunc etiam utitur, *Zacharias Bierlingius* in *Orthographia Vandalia*, 1689. excusa, primum stabilivit. Habent etiam etymologum, *Abrahamum Frencelium*, qui 1693. quaternis de *Originibus linguae Sorabicae*, opus insanientis sanaeque eruditionis refertissimum scripsit.

Quod si mentem litterarum Tuarum recte percepi, videris putare Sorabos nunc demum versionem Bibliorum accepisse. Sed ego, quod facile fieri potuit, vel mentem tuam, non ita, ut par erat, adsecutus sum, vel Tu cl. Antonii mentem sinistre interpretatus es. Nosti, vir cl. eam κρηβειαν, qua jejunam nudamque Bibliorum Lectionem Lutheri adsectae prosequi solent, et qua nihil iis curae magis cordique est, quam τῆ γρημμά πνεύματος blaterare. Hinc facile divinare licet, nec Venedos, quorum pars maxima Lutheri ἀρεσιν sectatur, diu sine interpretatione aliqua divinorum librorum mansisse. Atque ita se res habent. Statim enim post Lutheri obitum, vel eo adhuc vivente, particellae nonnullae Sanctorum Pandectarum Venedico sermone reddita typis evulgatae sunt. Quarum nullam possideo, ne vidi quidem, memini tamen *Baumgartenium*, quem nunc adire non licet, nonnullas earum in notitiis, quas de bibliotheca Hallensi dedit, summa fide descripsisse. Sumptibus tandem auspiciisque comitis *Iersdorfii*, quae gens ultima atque ditissima omnium Lusaticarum est, prodiit utriusque foederis versio Venedica, anno 1728. 4 interpretatoribus: *Joanne Langio*, *Matthaeo Jockisch*, *Joanne Boehmero*, atque *Joanne Wavero*, quam *Kühnius*, cujus exemplum possideo 1742. repetiit. Inferioris Lusatiae incolis Novum Testamentum iam *Theophilus* quidam *Fabricius* 1709. dederat, quibus tamen huc usque vetus testamentum defuit. Hunc defectum suppletus *Joannes Fridericus Fritz*, qui se ipsum Venedice nominat *Farrara Jalkoczach a Jolbine* et qui litteras suas, quas subinde mihi dat *Kolkwez* signare solet, obtenta permissione a Consistorio Berolinensi, etiam N. T. Venedice transtulit, utque mihi scribit (ipsum enim librum nondum videre licuit) novam plane orthographiam, a Fabriciano toto caelo

discrepantem sequitur. Interim non omnes Lusatii dogmata Lutheri profitent. Sunt et ibi catholici, pauciores tamen numero et libris imprimendis, si non prorsus fallor, lutheranis pauciores. En indiculum omnium eorum, qui mihi hactenus innotuere: *Evangelia Dominicalia una cum Epistolis* 1690. Porro quem ipse possideo: *Kratke Izalsa pratzineno, to jo: inektore wossebnische pojedanja ztoko starowo ha nowoho zakonja* 1759. historias continet selectas ex utroque foedere excerptas. Denique quod superius dixi, unam eandemque esse linguam utriusque Lusatiae dialectum, ea de re tu ipse iudex sedeto. Descripturus enim sum, quoniam credo libris Venedicis Te carere, initium Evangelii s. Johannis:

Lingua Superioris

*1. We spociatku bie to slowo,
a to slowo bie pola Boha,
a Boh bie to slowo.*

et Inferioris Lusatiae

*1. Wo sachopenu bescho to slowo,
a to slowo bescho podla Bohga,
a Bohg bescho to slowo.*

Adjeci his litteris etiam plagulam unam ephemeridum nostrarum, quae nunc singulis septimanis hic prodeunt, veniam petens, si forte, quod facile fieri potuit, superiores meas hisce iam quisquiliis oneraverim, ac tandem, quoniam te meas esse aliquid putare nugas confido, $\square\pi\nu\square\kappa\iota\omicron\nu$ Carolo nostro adclamatum, quod nolim a te severe nimis iudicari. Ipse enim scio, $\omicron\square\kappa\omicron\nu\omicron\square\alpha\nu$ totius $\square\delta\square\varsigma$ melius disponendam fuisse, ut taceam unum alterumque prosodicum $\sigma\phi\square\lambda\mu\alpha$, de quo non ita ac de interna vi poetica sollicitus sum. Hujus enim generis vitia levi deterguntur spongia, ast quod poeta intrinsecus deest, hoc nulla illi conciliare vel $\kappa\rho\iota\tau\iota\kappa\omega\tau\square\tau\eta\ \tau\square\chi\nu\eta$ potest. Doleo tantum sinistra me auguria pro dextris coepisse. Nam ecce Carniolia tanta quanta iam Gallica est, scholaeque, quod me propius tangit, clusae. Audio eas statim post Pascha esse aperiendas, et sane nunquam claudenda fuissent. Subdubito tamen. Cum enim studiosorum multi e perperam sic dictis stipendiis vivant, quae ante discessum Gallorum numquam solventur, puto hos omnes Zagrabiam, Gracium, Vindobonam etc. migraturos, ubi et suis stipendiis uti, et studium litterarium ulterius percurrere possunt. Quod si hoc acciderit, et ubi totam aestatem mihi sine discipulis degendam esse conspexero, relinquam et ego Gallos, urbemque, veniamque Zagrabiam, ut ibi vel in alia Hungariae aut Slavoniae urbe aestatem transigam. Aliqua linguarum recentiorum cognitio Gallica, Italica, Anglica etc. comparabit mihi forsit penes tuos victum. Nam ita Dii me amant, hic per totam aestatem sine stipendio vivere nequeo. Nihil enim repositorum habeo, neque in oculis, nec in arca. Tu vero fac ubi licuerit, scribe an hoc consilium meum calculo tuo adprobaveris, an

non. Nam si iter hoc susciperem, nec postea haberem, unde viverem, conditio (!) mea Zagrabiae deterior adhuc foret, quam hic est. Interim meliora sperabimus.

Nactus tandem sum primum volumen *Bibliotheca Slavica*, quam *Durichius* Vindobonae edidit. De quo doctissimo opere, quod tu dubio procul, iam diu vidisti, nihil tibi ulterius scribendum esse putavi. Pergunt Vindobonenses bene de re litteraria mereri. Ut enim de immenso illo stupendoque eruditionis opere *Eckheliano* sileam, quo omnem numismaticam, vasto ausu, cui et ille modo par erat, complectitur, edidit nuperrime *Alterus*, indefessae diligentiae vir Phranzae historiam, cujus hactenus versionem modo Latinam habebamus, sed pro dolor, prorsus in usum Graecorum, ita ut paucissima ejus exempla in tabernas librariorum nostrorum pervenierit. *Liber baro Locella* dedit comptissimam Xenophontis Ephesini editionem, cujus lectione bonas horas nunc fallor. *Michaeler*, quem hactenus solummodo indagatorem prisci Teutonici sermonis noveram, ingentem librum *De Situ Paradisi* foras dedit, quem nondum videre licuit, quem tamen aveo evolvere, quia omne studium Biblicum praesertim vero sacra geographia summis mihi in deliciis est. Sed cur ego noctuas Athenis? Tibi enim, procul dubio omnia haec iam diu innotuere.

Subscribere diem nequeo: domus enim currus publici clusa, et nescio, quando Galli eam aperient, usque ad exoptatum illud tempus litterae hae una cum aliis penes me restare reponique in scriniis meis debent. Tu vero, vir doctissime, vive feliciter procul ab omni armorum strepitu, et, quod facis, Penzelium Tuum, Te amantem, quantum pote, redama. Iterum vale, et cura valetudinem Tuam. Labaci MDCCXCVII.

Abrahamus Jacobus Penzel Ad. Barichevichio s. p. d.

Zagrabiam

Accepi, vir amicissime, odaica illa Tua mellitissima, qua tibi nomini meo inscribere placuit. Mellitiora fuissent, si, ita ut exspectare par erat, lineas nonnullas tua manu signatas, addere voluisses. Caeterum (!) ille ego, quem quondam Frischlino comparasti et munus, et exitum Frischlini, utrumque subivi. Remotus sum a munere meo sine ullo viatico, sine pensione. Quare? Hoc non dicam, nam nemo judet in caussa propria, et mihi difficili bile

tumet jecur. Praestat igitur $\pi\chi\varepsilon iv$. Attamen, tu vir amicissime, si esset Zagrabiae nobilis Croata, qui paedagogum filiorum suorum desideraret, rem faceres mihi gratissimam, si me comendares. Musicam equidem nescio, sed Gallice, Italice, atque Anglice scribo loquorque. Testes commercium meum litterarium, cujus primus tomus, Anglicas, Italicas, Gallicas, atque Latinas litteras continens, nunc jam impressus est Lipsiae et cujus exemplum tibi transmittam, si modo, adhuc Aemonae degens, fasciculum Nundinarum Lipsiensium accepero. Vale, vir optime, atque me etiam extra Carnioliae fines amare non desine. Iterum vale. Aemonae a. d. VI. Id. Junias MDCCXCVIII.

Adam Barichevich Jacobo Penzel s. p. d.

Labacum

Jamdudum ad Te litteras dare statueram, vir optime, ne existimares, Te ex animo meo excidisse. Sed ab hoc officio cohibuit me nuncius de subita profectione tua Aemonensi ab urbe. Facit tamen mea erga Te amoris magnitudo, ut, cum isthuc Zagrabienensis quidam civis iter haberet, eum sine mea epistola Labacum venire noluerim, periculum facturum, an reipsa iam alio profectus sis. Caeterum (!) ubicumque terrarum sedem figes fortunarum tuarum, DEUS te incolumem ac nobis amicum diu servet, quod profecto intelligam ex frequentiore missione litterarum, quae semper, ut adhuc, gratissimae accident. Vale Zagrabiae XVIII. Kal. Mayas MDCCXCIX.

2. HRVATSKI PRIJEVOD

Abraham Jakob Penzel, profesor poetike u Ljubljanskoj gimnaziji prepoštovanom Adamu Baričeviću šalje pozdrave

u Zagreb

Sa zadovoljstvom, prepoštovani, prihvaćam čast kojom si me želio obdariti. Ipak, daleko je ugodnije prijateljstvo koje mi nudiš i kojeg ću se uvijek pokazivati dostojnim. Tako će napokon jednom biti moguće doći u unutrašnjost učene Hrvatske i odanle ubrati cvijeće gdje prije nijednoj muzi nisu okitili čelo. Ajde, prije nego počnem opširnije pisati, valja ukratko izložiti tko sam i kakav sam.

Rođen sam u Dessauu 17. studenoga,⁶⁸ gradu koji se sada pruža do obruča Gornje Saksonije gdje je slavenski jezik, toliki koliki je, u progonstvu, ali gdje je prije sedam ili osam stoljeća slavenski narod Srba⁶⁹ naširoko gospodario. Budući da su odavle moji preci i sam sam Slaven. Znatiželjan po prirodi i vrlo marljiv istražitelj u puku manje poznate književnosti, zavolio sam još u djetinjstvu povijest slavenskog naroda i razna narječja njegova jezika jer su mnogima bili potpuno nepoznati. Godine sam 1770. od učitelja Poljaka naučio prve osnove poljskog jezika. Dostora sam, sljedeće godine u saskom Halleu izdao tri primjera svoje slavenske učenosti: *Raspravu o Barangima koji su se borili na bizantskom dvoru*, *O korijenu slavenskog dugog glasa* i *O Hiperborejcima*. Poslije tri sam se godine odrekao kalvinizma u kojem sam bio rođen i u Herbipolu sam se 1774. pridružio katolicima. Naredao sam poslije Prusku, Kuroniju, Livoniju, Rusiju; gdje sam naučio letonski, litavski, estonski i ruski jezik i kroz to vrijeme, uz neka druga manja djela, na njemačkom izdao Strabonovu *Geografiju* s vrlo opsežnim komentarom. Dostora sam premješten u Poljsku gdje sam bio gotovo deset godina i tako sam naučio poljski da ovaj jezik govorim gotovo kao svoj materinji. Ondje sam izdao *Komentare za Diona Kasija* tiskane u Leipzigu i djelce *O povijesnom umijeću*. Napokon me kruta nužda prisilila Poljsku, koju sam volio gotovo kao drugu domovinu, ostaviti i mjesto svojim stvarčicama tražiti u nekom kutu Šleske gdje govore poljski, ali iskvareno, tako da je ono narječje sličnije češkom nego poljskom. Ondje

---

⁶⁸ Penzel u pismu ne navodi godinu svog rođenja. Rođen je u selu Törten kod Dessaua, 17. studenoga 1749.

⁶⁹ Penzel misli na Lužičke Srbe.

sam tri godine poučavao sina nekog plemića.⁷⁰ Međutim glas je o meni stigao u Beč i Birkenstock, čovjek rođen da unapređuje obrazovanje, odlučio je da meni treba biti povjerena školska služba. Odavle sam pred osam mjeseci primio kraljev nalog kojim mi se nametalo ostaviti Šlesku i doseliti ovamo gdje opet nailazim na Slavene. A sada, budući da ona narječja, koja slavenski jezik na sjeveru ima, sva razumijem, nisam smatrao da je išta važnije nego južna narječja istog jezika: hrvatsko tj. dalmatinsko, dubrovačko, srpsko, bosansko i bugarsko, koliko je moguće, naučiti. Zato vrlo marljivo dobavljam gramatike i rječnike ovih narječja, ali dosad ne s baš sretnim ishodom. Hörner mi je poslao popis nekih knjiga pisanih na hrvatskom jeziku za koje sam mu rekao da mi ih sve pošalje, budući da im je cijena niska. Ali začudilo me da između svih njih nema nijedne hrvatske gramatike, premda u svojim zbirkama ipak nalazim da je gramatika ovog jezika izdana 1767. godine u Zagrebu od nekog Relkovića.⁷¹ *Ilirska gramatika* je izdana 1772. godine u Beču, ali ne znam je li onaj jezik koji naslov navodi hrvatski, slavonski ili dalmatinski. Dakle, ovo o gramatikama je prvi djelić mojih molbi. Slijedi drugi o rječnicima. Hörner piše da na Jambrešića rijetko nailazi i da se prodaje za 5 forinti. A budući da u bečkoj knjižari Binzianu Jambrešićev primjerak stoji 3 forinte, radije ću kupiti taj nego zagrebački. Ukazuje, nadalje, Belostenčev za 4 forinte, ali o njemu ću odlučiti poslije, kada se namjerim na Jambrešića. Naime, Herkula mi, krnj je namještaj doma i ne mogu kupiti sve što želim, premda u Ljubljani nitko nije opremljen tolikim i takvim knjigama kao ja. Treće: prijevodi Biblije. Kad već imam vrlo opsežnu zbirku Biblija, tako da ih brojim više od šest stotina, želio bih ju svakako obogatiti nekim hrvatskim, slavenskim ili dalmatinskim prijevodom i neće me ni cijena, osim ako je baš divljačka, udaljiti od moje namjere. Napokon četvrto: knjige koje obrađuju povijest hrvatsku i susjednih krajeva, gdje, kao mjesec među manjim zvijezdama, sja djelo Krčelića koje bih svakako želio imati, ako je njegova cijena u skladu s mojim dohocima i ako nije baš prevelika. Ima u Zagrebu profesor, ako se ne varam, retorike, koji je 1771. izdao raspravu o miljokazu nađenom kod Osijeka.⁷² I ovu bih osobito želio imati jer posjedujem mnoge rasprave Schönvisnera o istoj stvari, rasprave dodane mađarskoj zbirci koju mi je nedavno vratio moj dobar prijatelj iz Windischa. Isti je onaj profesor prije dvije godine izdao djelo *Istraživanje stare domovine Hrvata*⁷³ koje bih želio vidjeti. Ovamo pripada i Blašković izdavši besmrtno

⁷⁰ Penzel je u razdoblju od 1782. do 1785. poučavao kod grofa Soltyka u Dąbrowi.

⁷¹ Matija Antun Relković (1732-1798), hrvatski prosvjetitelj i vojno lice.

⁷² Penzel vrlo vjerojatno misli na Matiju Petra Katančića (1750-1825), iako je on rečenu raspravu objavio 1782., a ne 1771. Zanimljivo je da je Katančić knjigu *O rimskom miljokazu*, u kojoj je pisao o cesti i nasipu podignutom preko dravskih ritova, 30. travnja 1783. poklonio kralju Josipu II. prilikom njegova četvrtog posjeta Osijeku.

⁷³ *Indagatio in veterem Croatorum patriam.*

djelo *O državi andautonijskoj*.⁷⁴ Ali joj, prepoštovani, već je dovoljno! Izložio sam vrlo slobodno sve svoje želje, a ti im prema naklonosti i prijateljstvu udovolji! I sjeti se da nemam novaca i da ne mogu kupiti sve što želim! Učini, dakle, da ukažeš što manje cijene! Bit će osim toga jedan ili dvojica koji će misliti da treba slijediti tvoj primjer i mene kakvim književnim darčićem razveseliti. Uostalom, molim te da ne uzmeš za zlo što ti ovo pismo dolazi golo i ničim pokriveno. Nikako ovo nije iz nemara, nego budući da sam mislio da ga treba zatvoriti zajedno s Hörnerovim pismima, nisam želio učiniti da budu sporija nego je dolično, da se ne poveća prijevoz. Budi mi zdravo, prepoštovani i ako imaš u Ljubljani kakav književni i građanski posao, zapovijedaj najslobodnije! Mene ćeš uvijek naći najspremnijeg na svaku uslužnost. Zdravo po drugi put! Napisao sam u Ljubljani, 14. listopada 1793.

Abrahamu Jakobu Penzelu Adam Baričević šalje srdačan pozdrav

u Ljubljani

Čestitam pokrajini Norika u koju si prebačen po zapovijedi kralja. I zašto da ne čestitam? Naime, od kad su Nikodem Frischlin, gotovo tvoj zemljak, i Schoenleben, koji su svaki za sebe bili ukras Ljubljane, umrli, ja nisam upoznao u tom gradu nijednog čovjeka tako obrazovana duha da bi se s tobom mogao mjeriti. Ali prelazim na tvoje uglađeno pismo iz kojega mi je bilo tako ugodno doznati sav smisao tvoga života i rada, a daleko najugodnije mi je bilo čuti da si pristupio pravovjernicima. Ovo je napokon znanje, moj Abrahame! U ostalom, sva naša zanimanja prema kojima nas u ovom smrtnom životu želja ne samo drži, nego vuče, sva ta zanimanja trebamo podložiti spoznaji spasa koje je bit u katoličkoj vjeri. Tvoju knjigu *O povijesnom umijeću*⁷⁵ prožetu rijetkom učenošću čitao sam s velikim užitkom pred oko sedam godina kad sam u Zagrebačkoj gimnaziji predavao humanističke predmete. Od tog sam te vremena počeo voljeti nekom tihom ljubavi i optuživati sudbinu da mi je sakrila mjesto gdje živiš. A sad kad nismo tolikom udaljenošću mjesta odvojeni i kad me voliš, kako bih te mogao javno i otvoreno ne voljeti? I da bi spoznao kolika je moja ljubav prema tebi, pobrinut ću se za sve knjige, a ako ne baš za sve, ipak za većinu onih koje si označio da bi želio imati, čim se ukaže prilika. A pobrinut ću se uz najmanji tvoj trošak. Uzalud se trudiš nabaviti ilirski prijevod Svetog pisma. Nemam nijedan. Znaj ipak da ima onih koji su se pobrinuli za ovu tako potrebnu stvar. Od prečasnog Šimanovića kojem si

⁷⁴ *De Republica Andautonia*. Andautonija je bila rimski municipij kod Ščitarjeva.

⁷⁵ Radi se o djelu *De arte historica*.

prošle godine u Beču pomogao u izdavanju *Evangelium Syntattomenon* srdačan pozdrav. Voli me i zdravo! 28. listopada 1793. u Zagrebu.

Jakobu Penzelu Adam Baričević šalje srdačan pozdrav

u Ljubljanu

Bojim se da nisi primio pismo koje sam ti poslao 28. listopada. Iz njega si mogao spoznati moju ljubav prema tebi i težnju da ti ugodim. Zaista me strašno muči iščekivanje kakve pogodne prilike kojom bih ti poslao djela Krčelića, Blaškovića i ostalih. A poslat ću ti ih na dar. Nadam se da ćeš uslugu tebi najpredanijega čovjeka zahvalno prihvatiti. Ja kod učenih ne prestajem činiti česte napomene tvojih vrlina, a oni se veoma vesele što ti, premda od nas nekom udaljenošću mjesta razdvojen, ipak živiš među Panoncima i žele da ondje živiš što ugodnije možeš. Ako se dogodi da mi odgovoriš, što će mi biti vrlo drago, odmah ćeš svojim pismom postići da mi se, kad ga pročitam, učini da tebe samog vidim, da s tobom govorim i da te napokon najslađe grlim. Zdravo na sam moj imendan! Zagreb 1793.

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Pismo koje si se pobrinuo poslati mi na sam svoj imendan,⁷⁶ najučeniji, primio sam veselo danas na ručku i, tako mi svi bogovi i božice pomogli, nikad nisam okusio zdravije i ugodnije gozbe. Jedno je ipak u tome što teško podnosim. Čini mi se, naime, da sam iz tvog pisma razumio da ti moje posljednje nisi primio. A ja inače nisam divljak. Kako bih dakle mogao ne odgovoriti tvojim najslađim riječima? A dakako da sam pisao odmah čim sam se oslobodio poslova i zahvalio sam ti, što mi je i dužnost, za ponuđeno mi prijateljstvo i izmjenu pisama za koju mislim da će biti vječna. Bilo je u tom pismu nečeg čega se sad ne mogu baš točno sjetiti. Bile su molbe, ako se ne varam, da mi se preko tvoje dobrohotnosti otvori prilaz škrinjama učenih Slavonaca, Hrvata, Dalmatinaca. Naime, na čudan se način veselim ovoj vrsti učenosti koja si ime uzima od jezika. Bile su nadalje u pismu želje za sklapanjem prijateljstva s Katančićem koji kod vas, mislim, čast profesora retorike uživa.

---

⁷⁶ To jest 24. prosinca.

Bilo je još nečeg o čemu sad baš ne mogu govoriti, budući da mi u vremenskoj stisci najmanje dolikuje poslužiti se vrstom onog pisma koje pišem prijateljima, a ne književno obrazovanoj zajednici. A Bog nas nije tako razdvojio da ne bih ovu nemarnost, bilo listonoša, bilo svojeg slugu, mogao podnijeti mirne duše i u kratkom vremenu nadoknaditi. Ali u Leipzig i Bratislavu sam pisao o stvarima od veće važnosti i ni odande ne dobivam nikakav odgovor. A to je svakako gore jer tu se gubitak jednoga pisma treba podmiriti gubitkom vremena od četiri ili pet mjeseci. Sad što se tiče tvojeg posljednjeg meni danas pristiglog pisma, ljubim tvoju dobrostivost koju mi pokazuješ šaljući mi knjige. I molim te – znaš staru poslovicu: «Dobročinstvo brzo učinjeno, dvostruko je dobročinstvo.»⁷⁷ – da to bude što prije, ako uz ostale tvoje poslove bude moguće. Bit ću jako zahvalan i učinit ću jedino što mogu. Baričevićeva će mi dobrohotnost stalno biti na pameti i nikad neću Krčelića i ostale kojih si se sjetio, kad budu na mojim policama smješteni, pogledati bez najslađeg i najnježnijeg osjećaja ljubavi i naklonosti prema tebi. Što se tiče stanja mog naučnog rada, da i izvan sjene škole budem koristan, sad se od prvog siječnja brinem za tiskanje nekog književnog časopisa u Klagenfurtu. Njega primjerak prilažem ovom pismu. Ako je Wallifer zaboravio u Zagreb poslati više primjeraka, učinit ćeš mi najljubazniju uslugu ako ga umnožiš i podijeliš svima onima u Zagrebu koji razumiju moj materinji jezik. Nadalje, izbor onih pisama koja su mi učeni ljudi odasvud pisali, otkupio je od mene na svoj trošak Kleinmayer, također klagenfurtski knjižar. Vjerujem da će njihovo izdanje učenim ljudima biti zanimljivo jer su mi mnogi i mnogo pisali od Carigrada do Cadixa (govorim istinu bez preuveličavanja). Prvi će svezak ovih pisama koji obuhvaća prvih šest slova abecede izdati, kako se ja nadam, za vrijeme ove godine u koju smo sad ušli. Ali ovo ne samo da «na koljenima bogova leži»,⁷⁸ nego osim toga ovisi o ukusu procjenitelja i otkupljivača. O ostalim svojim zanimanjima šutim. Ovo jedino znaj, da ja niti u vinske krčme zalazim, niti društvo lijepih žena obilazim, niti pragove moćnika pozdravljam, nego uvijek ili nešto čitam, ili pišem ili kroz zdrave šume šetuckam.⁷⁹ Stanujem, poput Epikura, «među vrtovima», u predgrađu od Gimnazije ne tako odvojenom gdje živim sam sa sobom, s muzama i Apolonom. Volim vino i knjige koje s najvećim žarom i uz više nego pristojne troškove odasvud sakupljam. Zato svoje knjižice pregledavam, izabirem katkad nešto, čitam, gutljaj vina okusim, jer ne godi nadušak i tako prolazi dan. Ni najmanje ne brinem za gozbe gozbaste. Ponudila je ipak plemenita udovica koja ima nećaka u mojoj školi hranu koja je došla 7 forinti, a drugdje bih i za dvostruku

---

⁷⁷ Usp. bilj. 39.

⁷⁸ U prijepisu Penzelova pisma piše: *θεῶν ἐν γούνασι κεῖται*. Inače citat iz Homera, *Ilijada*, 17, 515.

⁷⁹ Slično u Plinija, *Epistolae*, 1, 24, 4.

cijenu teško našao tako ukusnu. Zahvalne duše ovo priznajem i slavim s poštovanjem providnost koja nije željela da oskudijevam u ovim užicima. Toliko o tome. Davno sam čitao *Pjesme* Denisa. Veselim se da ti je on vrlo blizak jer je i meni prijatelj i ručao sam u njegovoj kući prolazeći Beč. Čista milina, čista su dražest i, kako mi se čini, ne bi ni Katul pocrvenio kad bi trebao potvrditi da su njegove. Durychevu *Slavensku biblioteku* tako iščekujem kao Horacijeva djevojka mladića zadržanog silom vjetrova na Jadranskom moru. Bogovi dali da njegova cijena ne bude suviše drska. Naime, ako kako god ne nadvlada moć moje blagajne, imat će i ona prvo mjesto na mojim policama. Hörnera kojem tvoje prijateljstvo dugujem, pozdravi mojim riječima! Pisao sam najboljem čovjeku o hrvatskim knjižicama koje mi treba poslati, ali jer dosad nije odgovorio mom pismu (prvom je odmah odgovorio), bojim se da ga nije primio. Obavijesti me o tome, prepoštovani i zdravo po drugi put! Ljubljana, 3. siječnja 1794.

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću, profesoru poetike pozdrav

u Zagreb

Evo Krispina po drugi put!⁸⁰ Napisao sam ti dva od kad sam primio tvoje posljednje napisano na sam dan Adama. Od tada ni glasa od tebe, ni čuti ni vidjeti nije bilo moguće, a ipak si obećao da ćeš poslati knjige. Međutim, molit ću, dolaze li ili ne moja pisma? Ako je to tako, evo, već treći put pišem i javljam da sam spreman prihvatiti knjige koje si mi tako velikodušno obećao. Učini da nekako stignu (znaš, naime, onu staru izreku kojom kažemo da je onaj koji je brzo darovao dvaput darovao), što se, kako se ja nadam, najlakše može ostvariti za sadašnjeg sajma. Svojem sam posljednjem pismu pridružio skicu književnog časopisa koji izdajem. Molim te je li pravo stigao onaj list kojem je nacrt bio prethodni? Same se novine nastavljaju prodavati i što me osobito veseli, najviše je kupaca u Beču. Ti ćeš, čim napišeš da i u Zagrebu ima onih koji misle da ja i moje trice nešto vrijedimo,⁸¹ učiniti ljubaznu i ugodnu stvar. O ostalim stvarima koje se tiču književnosti više ništa ne godi reći, jer ne znam jesi li, neka je daleko zla kob, preselio na Elizejske poljane. Duskora, kad primim tvoje pismo, obilno ću odgovoriti i zahvaliti najviše što mogu. Zdravo, prepoštovani,

---

⁸⁰ *Ecce iterum Crispinus* – citat iz Juvenala, *Saturae*, IV,1.

⁸¹ *Meas esse aliquid putare nugas* – citat iz Katula, *Carmina*, 1, 3-4. Usp. bilj. 63 i 111.

i nastavi činiti to što činiš – mene voljeti i ukrašavati učeni Zagreb. Zdravo po drugi put. Iz Ljubljane na same travanjske ide na koje je nekoć ubijen Cezar,⁸² 1794.

Čim sam ovo napisao, došao je učenik koji mi je donio deset zlatnih novčića Dioklecijana, Valentinijana, Aurelija, Konstantina⁸³ i ostalih. Ovim je blagom Ljubljana veoma bogata. Sam posjedujem bez gubitka ijednog već više od sto novčića ovdje iskopanih. Molim te reci jesu li žetve ovakve vrste u Hrvatskoj česte ili ne?

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Budući da je bolje zahvaliti kasno nego nikad, želio sam sada napokon ispuniti dužnost koju ti dugo već u ime mnogih dugujem. Premda je ne toliko teško koliko mrsko zamagljivati greške i ono što je loše učinjeno laskanjem riječi tako ukrašavati kao da je dobro učinjeno, posve odustajem od svake isprike koju imam, sjećajući se stare izreke koja poučava da je onome koji se opravdava najbolje priznati grijeh.

Primio sam sve ono što si mi u kolovozu prošle godine preko trgovaca deselbrunskih poslao. Priznajem da su mi se od toga najviše dopala dva Krčelićeva djela što je sjajan dar Jozefa Mikocija. (Evo dobrohotnosti – nepoznat prema nepoznatom!) Vrlo bih rado njemu pisao, da sam mogao vratiti malen djelić uslužnosti. A budući da su mi težnje učenog čovjeka potpuno nepoznate i ne znam kakva pisma voli primati, radije sam posve odustao od vrste pisanja koja u sebi često ima malo uljudnosti, a puno gnjavaže. Ja sam nisam nikad vjerovao da su odviše uljudni ljudi veoma plemeniti. A ti Mikocija pozdravi u moje ime i zahvali mu toliko koliko je pristojno zahvaliti od sasvim predanog čovjeka, i ujedno mu u moje ime obećaj da ću mu uvijek, koliko budem mogao, koristiti uslugama ove vrste. Blaškoviću, čiji sam prvi svezak *Povijesti* nedavno ipak primio, sam sam pisao. Tebe, najplemenitijeg čovjeka, molim i preklinjem da budeš ne listonoša, nego zaštitnik mojih pisama. Bilo je, naime, u njegovoj *Ilirskoj povijesti* nečeg zbog čega sam mu obećao biti zahvalan, ako mi nekoliko stvari priopći. Isto vrijedi za Katančića koji me prvi pozdravio i kome, kao malograđanin, nikad nisam odgovorio. Ovo pismo nisam ni u što ovio. Naime, iskusivši da ste pravi prijatelji, vjerujem da to mogu propustiti i zadovoljiti se običajem koji bar ovdje više zalazi u uglađenost nego potrebu. Nije tajna što pišem i «prijateljima je sve zajedničko». A ovim sam pismima pridružio i druga pisana Dombayu, ne znajući ima li on, Turčin i

---

⁸² Gaj Julije Cezar je ubijen na martovske ide, dakle, 15. ožujka 44. godine pr. n. e.

⁸³ Rimski carevi.

Arapin, veze s vašim društvom. Pisma sam zavio marljivo kako dolikuje i molim te da mu ih uručiš, ili da se pobrineš da mu budu predana.

Uostalom, moj Baričeviću, pazi da vjeruješ kako su od ovih poslanih knjižica one koje si ti dodao došle kao onaj tko u najmanjem selu prodaje papar. Od onog vremena, otkad ovdje živim, ništa nije tako malo, samo da nosi ime Ljubljane, da ne bih to, kako kažu, mogao voljeti. Ne zanemarujem ni proglase kojima najavljuju scenske predstave, nego skupljam sve što na sebi nosi ime mog grada. Da živim u Zagrebu, Zagreb bi mi bio ono što je sad Ljubljana. Jasno je da zato takve male zagrebačke knjižice, ne za istu cijenu za koju mogu dobiti ljubljanske, imam, ali da li bih ih se zato trebao odreći? Prvo, za spoznaju duha naroda mnogo vrijede opisi ovakve vrste. (Ja priznajem da duh Hrvata, osim možda u pruskim pjesmama, nigdje nisam upoznao, a tamo su Hrvat i barbarin jedno te isto.) Zatim, dodao si mnogo manjih spisa na vašem domaćem jeziku. Znaš kolikim sam žarom za bližim upoznavanjem vašeg jezika gorio. Sada je zahvaljujući tvojoj dobrohotnosti i mojem malom trošku tom žaru posve udovoljeno. Imam onoliko hrvatskih knjiga koliko je dovoljno čovjeku koji ne može skupiti cijelu hrvatsku knjižnicu, a i da može, ne bi to želio. Jedno je zbog čega žalim, a to je da između toliko hrvatskih knjiga ne posjedujem ni jedan rječnik, ni gramatiku toga jezika. Osim toga mnogo bi mi značilo kad bih se domogao nekakvog spisa na slavonskom narječju. Molim te, postoje li slavonske knjige? Kojim su pismom tiskane? Gdje se prodaju? Želio bih isto znati o dalmatinskim (imam neke dalmatinske koje su tiskane u Veneciji, a govorim o onima koje potpadaju pod austrijsku upravu), bosanskim, bugarskim itd.

Jedno je što ću ti ispričati, a poslije ću ići spavati. Bit će tri mjeseca da je ovdje bio plemeniti Mađar, jedan od grofova Szechenyja zajedno sa svojim odgajateljem. Oni su me posjetili i pregledali knjižice, novčiće, zemljopisne karte, mjedene kipove i ostalo što sam u skladu sa svojim imutkom skupio. Vidio je onaj kod mene nekoliko djelca koja se bave Mađarskom i odnio između ostalog, ako se ne varam, tri djelca koja sam od tebe primio. Gubitak nije tako težak i ne bih želio da ga nadoknadiš. Čitanjem je ispunjena sva moja radoznalost koju sam mogao imati. Kod mene, privatna lica, knjige bi uvijek bile skrivene, a sad grofovima sjaje u najopremljenijoj biblioteci. Naime, ako tko želi skupiti čitavu hrvatsku ili mađarsku knjižnicu, njemu najmanja knjiga za koju drugi, koji o toj stvari ne razmišlja, misli da je treba baciti, može značiti više od zlata. Dao sam i njemu tri od svojih novčića – od

jednog Trajana s «osvojena Dacija»⁸⁴ teško sam se odvojio, dok gubitak ostalih dvaju nisam tako teško podnio jer su bili brakteati⁸⁵ kojima nisam bogat, niti se trudim da budem bogat.

Zdravo, prepoštovani, i drži me što predanijim tebi! Zdravo po drugi put! Pisao sam iz svog ljubljanskog muzeja, 15. listopada 1795.

Adam Baričević Joakimu⁸⁶ Penzelu šalje srdačan pozdrav

u Ljubljani

Mislio sam da si Ljubljani već ostavio. Evo, budući da meni donesen svezak pisama govori da u Ljubljani živiš i da ti je dobro, veoma se radujem da bih te mogao zagrliti. Blaškoviću pismo, a Mikociju pozdrav sam isporučio. Predao sam mu svoje pismo da ga pročita, a kad ga je pročitao, povjerio mi je da te svojim riječima što srdačnije pozdravim. To što ja veoma rado činim s onima, kako je tvoja, tako je i moja stvar. Katančić je u srpnju pozvan u Peštu. Ondje kao prefekt knjižnici i akademskoj riznici ima dovoljno veliko područje na kojem se može isticati njegov um i marljivost. Svaki čovjek sebi stvara sreću. Tako će dosta kasno primiti tvoje pismo. Grof Szecheny me, kad je bio u Zagrebu, ne samo posjetio nego je i odnio sa sobom nešto od mojih knjiga koje sam darovao preželjnom mladiću. Nikakvim nagovorima i molbama nije mogao od mene isposlovati da pokažem novčiće. Ima i uzrok odbijanja. Naučio sam se biti mudar. Prije osam sam godina, ne znam od koga, pretrpio veliku štetu. Neki smatraju da je kriva nevjera sluga. On se po njima zlata i srebra, koje je često gledao kako se pokazuje na zahtjev prijatelja, domogao pretraživši kovčeg u koji sam ih spremio, te je čak mjedene novčiće pokrao i pobjegao. I nije ovo dovoljno. Svjetiljke, pečati, ključevi i ostali spomenici starine koji su među samim ruševnim iskopinama Siscije bili kao rukom pruženi, a koje sam odvukao na svjetlo i u svome domu smjestio za uživanje znatiželjnika, nestali su u ono vrijeme. Ali vraćam se tebi. Željno iščekujem tvoja pisma, za koja si javio da će im prvi svezak trudom i troškom klagenfurtskog

---

⁸⁴ Trajan je slavu bio stekao pokoravanjem Dacije 106. godine n. e.

⁸⁵ Srednjovjekovni novac (14. st.).

⁸⁶ Baričević Penzela krivo naziva Joakimom umjesto Jakobom.

knjižara izaći na svjetlo. Dobro se brini za svoje zdravlje i voli me kao dosad! Zdravo! U Zagrebu, 12. prosinca 1795.

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Najbolji prijatelju, primio sam danas na dan posvećen svetom Ivanu Evanđelistu, isti dan kad su senatori zapovijedali kušati vino, tvoje pismo napisano dan prije Saturnalija.⁸⁷ (Naime, znaš da su ovi dani, koje predana vjera sad posvećuje Kristu, od davnine bili sveto vrijeme.) Jesi li, dakle, u onaj dan koji treba biti dvostruko svet i u koji si jamačno i rođen, i kad pobožno štuješ uspomenu svog spasonosnog duha, jesi li, dakle, u onaj dan, moj Baričeviću, želio pisati i pisao si? To bar krčag vina zaslužuje i ja ostavivši krčag, odmah sam zapovjedio da se donese toliki vrč koliki sam posvećen od svećenika primio i ispio sam ga tebi u čast čitavog, sve do taloga, poželjevši pijući da ti toliko godina života bude koliko su kapi sadržavale sve čaše. Živi, moj Baričeviću, to je sve što želim. Naime, čovjek tebi sličan ne može živjeti loše. Jer ako budeš imao zdrav duh u zdravome tijelu (to je ono što je mudrac nekoć preporučivao prijateljima kad je tražio da budu zdravi i veseli),⁸⁸ moje će molitve dobiti dodatak. I nikad neću propustiti izreći molitve za tvoje zdravlje: «Molitvom ću od izlaska sunca uvis dizati gatalicu gavrana.»⁸⁹ I baš me to tvoje poznato duboko prijateljstvo, zbog kojeg si u onaj dan želio pisati, u koji bi trebao biti dobar s prijateljima i duhu se podati, najviše potaklo da odlučim kako tvojemu pismu trebam odgovoriti u sam onaj dan kad mi je predano od listonoše. Ipak bio je i drugi razlog. Naime, želio sam nekako nadoknaditi tu mlitavost zbog koje sam gotovo dvije godine odgodio odgovor na tvoje zadnje pismo. Poslije sam tvoje pismo primio u ono vrijeme od kojeg prikladnije nikad ne bih mogao. Slavim Saturnalije i znaš da se slugama i djeci, od Bakanalija isključenim, otvara slobodan pristup. Nemam školu, vani ne izlazim i *široko odlažući drva nad ognjište i živo svjetlo na svjetlost vukući*⁹⁰ dobivam lako i ugodno vrijeme razgovora s prijateljima. Istina je da profesorska čast nije ni tako teška ni strašna da si ne bi drsko prisvojila malen djelić naše dokolice. Bio bih nepošten prema kolovozu, sve da mi je čelo tako izubijano da ne bi porumenilo dok tako govorim. Pa ipak u vrijeme raspusta, kad se čitav posvetim sebi, pišem

⁸⁷ To jest 24. prosinca.

⁸⁸ Mudrac je rimski satiričar Juvenal. Usp. Juvenal, *Saturae*, X, 356.

⁸⁹ *Oscinem corvum prece suscitabo / solis ab ortu* – citat iz Horacija, *Carmina*, III, 27, 11/12.

⁹⁰ Usp. Horacije, *Carmina*, I, 9, 5-8.

radije nego u neko drugo vrijeme. Naime, kad jedanput treba izaći van i kad treba ići u školu, toliko poslova navali: knjige koje se trebaju dobiti, likovi učenih ljudi u mjed urezani koje treba skupiti, zemljopisne karte koje treba nabaviti, novčići koje treba iskopati itd. da se sat satom, a dan danom tjera,⁹¹ i da napokon ništa ne bude.

Što se Gota tiče,⁹² njima se, kako osjećam, pošteno bavim. Premda bih ovdje mogao sažeto izraziti svoje mišljenje koje bih točnim redom dokaza mogao poduprijeti, stvar nije dublj istražena. Naime, živim među Gotima, ali treba mi više slobodna vremena. Da počnem od Herodota,⁹³ oca čitave povijesti kod koga nalazim Tiragete oko Dnjestra i Masagete oko ušća Gihona. Nailazim, nadalje, poduprt malom vjerodostojnošću priznajem, da su Grci sve narode koji su živjeli preko Dunava zvali Getima. Priznajem da je to veoma neznatna slika istine iz koje sam, jer odavde prema zapadu, odanle prema istoku, s obje strane Geti žive, zaključio da je sav ovaj međuriječni kraj bio naseljen od Geta. Ima nekoliko stvari koje potvrđuju da je tako kako mislim. Prvo sam iz svakodnevnog bavljenja antičkom geografijom naučio da su si stari geografi zamislili ne znam kakvu zamišljenu sjevernu crtu kojom su sav prostor čitavog sjevera, koliko se god prostire, tako me bogovi voljeli, među vrlo kratkim granicama ogradili, odvajajući dakako od svog sjevernog kruga sve što se protezalo od pola, s jedne strane do Dunava (kažem kao Herodot, ako želiš i Rimljani, a smatraj da sam napisao Laba ili Visla), a s druge do Jaksarta. Bila je, dakle, njihova sjeverna zemlja unutar svojih uskih granica gotovo tolika koliku još danas imaju Francuzi koji je zovu *le pays de Nord* (ja, naime, moj Baričeviću, tebi svečano potvrđujem da sam, dok sam živio u Krakovu, bio moljen od prijatelja Parižanina želim li mu pomoći, kao dužnik štokholmski, da svoj naziv u svojim spisima razriješi) i ne treba se čuditi što su smatrali da je čitavo ovo područje naseljeno od jednog te istog naroda Geta. Dapače, više se treba čuditi da smo mi, kojima je svjetlo povijesti mnogo jasnije zasjalo, još pred par desetaka godina mogli čitav ovaj komad pripisivati Tatarima tako da bi se Tatari vratili u susjedstvo ušća Dunava i Gihona (a znaš da je Gihon stariji Oks /Jaksart/ i da se od istoka ulijeva u Kaspijsko more). Međutim, ipak mnogim razlozima naveden smatram da se vlastito ime Geta tiče onih koji su živjeli od Dunava pa sve do Tira ili Dnjestra. Da su od ovih Geta Grci preuzeli i pismo, i religiju, i sve ostalo najpouzdaniji je svjedok, da ostalo prešutim, Platon u *Kratilu*. Lukul i Pompej su poslije pobjeda, koje su izvojevali protiv Mitridata,⁹⁴ zapovjedili Odinu njegovu domovinu zamijeniti zemljom gdje prži drugo sunce. Idući odavde na sjever došao je u Skaniju koja je

⁹¹ Usp. Horacije, *Carmina*, II, 18, 15.

⁹² Goti spadaju u istočnogermansku skupinu naroda.

⁹³ Herodot u svojim *Historijama* u više navrata spominje Masagete i Tiragete.

⁹⁴ Lukul je protiv Mitridata ratovao od 74. do 66., a Pompej od 66. do 64. godine.

najjužniji dio Švedske. Odavde su izronili i uskoro su nikli. Uvjeran sam da je Germanija naseobina Geta na zapadu. Naime, ja, što se mene tiče, nisam nikad smatrao da je getski naraštaj u Cezarovo doba (ili bar ne mnogo prije njega) živio u Germaniji. Ali o čitavom licu starog svijeta sjevera otprilike ovako mislim. Bili su: a) Geti kojima sam granice već opisao; b) Kelti prema zapadu dugo i široko po čitavoj su Španjolskoj, Francuskoj, Italiji, Germaniji živjeli i ovi narodi u jeziku nemaju nikakve, pa ni najmanje sličnosti s Getima; c) Estonci koje Islandani zovu Kvenima i koji žive ondje gdje je sad Švedska. Pobijedeni od pobjedonosnog oružja Geta, povukli su se sve do obale Ledenog mora gdje još i danas stoje pod imenima Finaca i Laponaca. Njihov je sretniji dio slijedom vremena napao Panoniju i ondje stvorio državu Mađara. Tako stoje stvari, najdraži, i evo pravog podrijetla Mađara! Osobito te pak molim da ovo zadržiš za sebe, da Katančić ne bi što doznao odavde, on komu je sad dužnost ugoditi Mađarima koji «ognjem i mačem» ratuju da nisu Laponci. A budući da sam ja svu Europu podijelio na ova tri naroda: 1. Gete, 2. Kelte, 3. Kvene; s pravom bi me mogao upitati: «A što ćeš učiniti s mojim Slavenima?» A ja ću jasno i glasno reći: U prošlosti nisu narod getski i slavenski bili ni različiti ni razdvojeni među sobom. Bila je jedna te ista i zajednička njihova domovina. To njihov jezik zadivljujuće pokazuje.

Rekao sam prije da živim među Gotima. Što sam tim izrazom želio reći, već ću razložiti. Svakako mi je srednjogotski jezik među nasladama i nikad ne prođe dan a da ne pročitam nekakav djelić *Srebrnog kodeksa*⁹⁵ ili bar knjižicu koja se bavi njegovim tumačenjem. Njemački sam jezik od majke, kao pas lajanje, naučio, odnjegovao ga neprestanim radom i, što je najbitnije, usporedbom sa starijim narječjima. Slavenske jezike napokon razumijem ako netko drugi govori, premda ni kranjski ni hrvatski ne bih mogao govoriti. Naime, Slavene sam vidio: prvi put blizu svoje domovine u Gornjim Lužicama u okolici grada Budišina i Zhorjelica; drugi put, Kašube u Pomeraniji; treći put, narječje poljskog jezika, i to: a) u Pruskom Carstvu, b) u samoj Poljskoj, c) u gornjoj Šleskoj; četvrti put, Ruse, kako u, po njihovom govoreno, Moskvi, tako u Ruteniji; peti put, Čehe s Moravcima i sad napokon, šesti put, Kranjce. Da se, dakle, vratim na ono od čega se moj govor udaljio. Vjerujem da uvijek mogu tako vješto govoriti o germanskim i slavenskim jezicima kao dijalektima da bih trebao govoriti za govornicom, iako nisam izvorni govornik. I tad ću svečano proglasiti da su slavenski i germanski jezik jedan te isti i da ni u jednom od oba jezika ne postoji riječ koje se korijen (neka bude dopušteno reći) ne bi mogao izvesti iz drugog. Siguran sam u ono što pišem. A ti ćeš se možda smijati? Nažalost, ovo se pismo ne

---

⁹⁵ *Srebrni kodeks* ili *Codex argenteus* je vatikanski rukopis u kojem se čuva veći dio gotškoga prijevoda Novog zavjeta, a prijevod je djelo gotškoga biskupa Wulfile iz 4. st.

može opteretiti dokazima i istraživanjima, a i ovako sam ti njime već oduzeo previše vremena.

Pada mi na um još nešto što sam prije pišući o Gotima zaboravio. Herbelot u svom božanskom djelu sve ovo čemu sam ja prije pripisao granicu Geta zove «kraj Geta». Nije Herbelot ni neznatan ni lažljiv Francuz, nego čovjek najviše vrijednosti od kojega možemo mnogo naučiti. Dakle, nije ovo ime izmislio, nego vjerodostojno iz arapskih rukopisa iznio na vidjelo. Ne znam razumiješ li arapski, nego nisam siguran može li taj «Kipezak» (tako običavaju pisati) pokoren od sina Tamerlana,⁹⁶ tj. posljednji odmjeran dio europskog kopna prema sjeveru, biti drugo nego zemlja Geta. Znaš da Mađari sebe pišu «Magyar», a «Madschar» zovu slijedeći svakako arapski alfabet gdje se «g» i «dsch» razlikuju samo u jednoj diakritičkoj točki. Ali već je dosta! Bit ću sretan ako moje pismo predaš *Mauru* (mislim na Dombaya). Naime važno mi je, budući da sam u njega stavio neke neobjavljene arapske komadiće koje ne bih želio izgubiti. Je li tad Blašković bio ljut na moje pismo? Zdravo! 27. prosinca 1795., u Ljubljani.

P. S: Kad već potvrđuješ da ti je žao što u svojoj biranoj knjižnici nemaš ništa od mojih trica, šaljem ti ovu pjesmu da nešto imaš. Od ostalog zaista ništa ne mogu poslati jer sam sam sa svojim knjigama i ako se udaljim od jednog Strabona kojega samo jedan, i to manjkav primjerak posjedujem, posve sam izdan. Kod mene, gdje je knjižar moj rukopis otkupio kao knjigu, teže se nego kod vas nalaze primjerci mojih djela. Zdravo po drugi put!

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Danas u Ljubljani slavimo sajam, najdraži, i tako, kako nekoć kod Rimljana nije pretoru bilo dopušteno za sajamskih dana općiti s narodom, tako je i naš akademski senat odlučio da za ovih dana nije profesorima dopušteno raditi s učenicima jer su namijenjeni odmoru, kojim se, kako je u većini slučajeva običaj, najveći dio i onih koji poučavaju, i onih koji uče ne koriste toliko koliko ga zloupotrebljavaju. A ja, glavo najmilija, ne zloupotrebljavam odmor koji sam dobio, nego ga trošim da odgovorim na tvoje pismo na koje, sjećam se, svojim posljednjim nisam dovoljno brižno odgovorio. Naime, koristeći priliku brbljao sam o Gotima tako i toliko da ne bi bio dostatan ni prostor većeg i šireg lista,

---

⁹⁶ Tamerlan je na francuskom iskrivljeno ime mongolskog vojskovođe i osvajača Timura Lenga (1335-1405).

ni pismima propisane mjere. Udovoljit ću, dakle, muški tvojim pitanjima i već ću do ovih točaka tvoga pisma doći koje sam, sjećam se, šuteći mimoišao. A prvo o novčićima – nasladama mojim. U središnjoj Germaniji (ili ako radije želiš grčki, da tako lakše spoznaš domovinu barbara), «u srcu zemlje Kelta» nikad nisam vidio blago ove vrste, osim možda nešto u knjižnicama koje sam od prve mladosti posjećivao s najvećom revnošću. Dakle, dogodilo mi se da sam, prije nego sam došao u Krakov, vidio nekoliko starih novčića. Ovdje u okrilje vrlo moćne obitelji Soltyk prihvaćen, poslan sam na sastanak s krakovskim dekanom koji si je osim velikog prirodoslovnog muzeja pribavio i neke stare novčiće kojih je broj mogao doseći tristo. Vlasnik je ovog prirodoslovnog muzeja bio tako upućen da ni riječ o starinama nije znao. A u to vrijeme u Krakovu nije bilo nikoga tko bi mogao na kovanici Vespazijana i jednu dijademu pročitati. Dakle, dekan mi pristupi i zapovjedi mi da mu njegove novčiće poredam, pročitam, opišem, objasnim. Učinio sam ovo kako sam mogao i, dakako, potpomognut knjigama i nekakvim predznanjem o starinama opremljen, kako se usuđujem vjerovati, ne baš loše. Ovo je bio moj prvi javni nastup koji se tiče numizmatike, tad posve sličan eunusima koji žene čiste, ispituju, prosuđuju, a ipak ih nemaju. Tako sam ja bio posve bez novčića. Ni Šleska, gdje sam poslije živio tri godine i iz koje sam ovamo doputovao, nije u novčićima bogatija od Poljske. Napokon je providnost zapovjedila da razderan i bacan po putovima i službama ovdje stupim nogom. Jedva sam ovdje bio tri dana i evo slučajno kod Linharta (sad je među blaženima; mislim da je on na njemačkom napisao *Povijest Kranjske*) vidim kovanicu Valentinijana. Čeznem za licem meni nepoznata imperatora (naime, moj Soltyk nije imao nijednog Valentinijana) i ističem njegova sretnog vlasnika. Što više da govorim? Linhart se nasmijao i dao mi Valentinijana i znaj da me počastio neizmjernim blagom. Bio mi je običaj ovog Valentinijana stalno nositi u vrećici i posvuda, svima na koje bih naišao, pokazivati. Ljudi su me ismijavali, ali ipak je sad ovaj, sad onaj priložio koji novčić i tako je korak po korak moja riznica polako narasla. Ali, najučeniji, zašto da te ovim tricama dulje zadržavam? Sad imam do tisuću novčića. Nemoj ipak u ovome očekivati neku točnu podjelu ili cjelovitost. Skupio sam novčiće ne kako sam želio, nego kako sam mogao. Pa ipak najbogatiji sam u srebrnjacima Antonina koje skupljam jedva jedvice godinu dana. U mjedi kraljuje Konstantin⁹⁷ sa svojom i Valentinijanovom obitelji koje, priznajem časno sa stidom, još ne mogu dovoljno dobro razlikovati. Imam Vetraniona⁹⁸ kojeg smatram najvrjednijim u svojoj zbirci, a od tirana Tetrika,⁹⁹ Postumija¹⁰⁰ i

---

⁹⁷ Konstantin I. uvodi 324. godine nov novčani sustav. Najmanje su vrijedni novci u tom sustavu bili mjedeni.

⁹⁸ Vetrano, rimski car od 1. ožujka do 25. prosinca 350. godine. Kovao je u Sisku.

⁹⁹ Imperator Caesar C. Pius Esuvius Tetricus Augustus, posljednji vladar Galskog Carstva, vladao do 275. god.

još jednog koji mi sad odmah ne pada na um i ne da mi se tražiti ga. Osim toga posjedujem neke brakteate; nadalje, srednjovjekovni bakar kovan u Trstu i Akvileji itd., suvremen novac itd., čega svega sam za ovih jesenjih praznika izradio popis. Ali od tada sam opet do dvjesto novčića sakupio koje zbog vremenske stiske nije bilo moguće opisati. Poslat ću ti svoj popis čim se ukaže prilika, a na nju trebam čekati jer stvar ne vrijedi toliko da bismo ja ili ti željeli platiti listonošama. A naš će se knjižar Korn, vrlo pošten čovjek, pobrinuti za priliku i tad ću popisu dodati i oblik kritičkog popisa koji sam počeo pisati i o kojem očekujem tvoj jasan i iskren sud, bez žuči kako se i pristoji, ali i bez ikakvih laskavih riječi.

Molit ću, kakav je čovjek vaš Dombay? Ja sam ga pitao nešto o slavenskim stvarima, to jest o onim narječjima slavenskog jezika koja se govore u pokrajinama podložnim carstvu Turaka. Dodao sam i nešto istočnjačkog teksta pisanog arapskim slovima koji sam, manje naviknut na istočnjačka pisma, premda tiskana čitam, nisam mogao pročitati. Molim te, moj Baričeviću, tako ti tvog prijateljstva, da mi, ako ih ne bi želio objasniti, uručena vrati natrag. A od tebe postojano molim da uz najmanji trošak obaviš put onome koga si obogatio hrvatskim darovima da nešto može doznati o slavonskom i dalmatinskom jeziku. Kako pišeš, sam si bio u Sisku, pa ima li ondje ili gdje god drugdje pošten knjižar kome bih mogao predati pisma u vezi s ovom stvari? Nadalje: Postoje li knjige pisane na bugarskom ili bosanskom jeziku? Razlikuje li se jezik ovih pokrajina od hrvatskoga i u čemu se razlikuje? Gramatiku Korniga o kojoj pišeš željno iščekujem i želim da ju dodaš onom svesku koji si meni namijenio. Ipak ne želim da misliš da me napustio svaki stid. Ne očekujem je badava (premda bi mi tvoji darčići bili najdraži), nego molim te reci cijenu koju ću preko Korna lako isplatiti knjižari vašeg biskupa. Platit ću rado, veseo i vrlo zahvalan.

Ti si, jadniče, zbog nevjere gadnoga sluge izgubio novčiće, a ja sam za ovih praznika za 50 forinti kupio dva globusa. Sluga je jednom od njih odveć blizu primaknuo svjetiljku i iako ga nije spalio, ipak ga je gadno nagrdio.

Željno iščekujem pisma Katančića, ne baš zbog njegove dužnosti (naime, ako želi odgovoriti meni po mjeri, ne treba odgovarati sljedećih godinu dana), nego zbog njegove uljudnosti. Možda će ubaciti i svoj primjerak, kad već s ostalim djelcima to ne oklijeva činiti. Učini, ako možeš, da Blašković, ako ga moje pismo ne naljuti, pošalje ostale sveske *Ilirske povijesti*, kako sam i prijašnji svezak primio njegovom dobrohotnošću! Zdravo, moj Baričeviću, i preporučam ti se sav! Ljubljana, 27. siječnja 1796.

---

¹⁰⁰ Imperator Caesar M. Cassianus Latinus Postumus Pius Felix Invictus Augustus, 260. godine osnovao Galsko Carstvo. Iskovao je cijelu seriju novaca s prikazom Heraklovih podviga.

Abraham Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Ti doista, najsladi, što radiš, ili radije, što si radio za ovih vrlo hladnih dana kad je na jednu Kranjsku nalegla sva sila divlje bure? Tako si posve zaboravio na mene da ni riječ nisi odgovorio na ono što sam ja najbolje volje, možda i opširnije nego se pristoji, napisao? Napokon, jesi li zaboravio i knjige meni namijenjene za koje si rekao da su kod tebe? A ja nisam lakovjeran. Tjerajući hladnoću, široko na ognjište mećući drva¹⁰¹ i pucinsko vino,¹⁰² koje je nekoć učinilo da Livija¹⁰³ živi osamdeset godina, blagonaklono uzimajući, častio sam ime Adama na svet, prav i čestit način. A danas sam pišući Dombayu uzeo za povod priliku koju pruža nadolazeća Nova godina – da ti zaželim sve sretno i da svevišnji Bog učini da se moje želje ostvare. A ti, moj Baričeviću, otjeraj od sebe ovu mlitavost, ispljuni svu lijenost, i oživi me svojim pismom koje mi je, znaj, vrlo ugodno i vrlo drago! Zdravo, prepoštovani, piši mi koliko je to moguće uz ostale tvoje poslove i neka ti sve što radiš sretno ide ne samo u idućoj godini, nego i duže, u devetnaestom stoljeću! Zdravo po drugi put i voli malo svog Penzela koji te voli najviše! Ljubljana, 30. prosinca 1796.

Adam Baričević Jakobu Penzelu šalje srdačan pozdrav

u Ljubljanu

Iz ove češ stranice koju šaljem upoznati današnje zanimanje za slavenski jezik u Panoniji koji neki pokušavaju iznijeti na svjetlo i ukrasiti, potaknuvši običaj obrazovanih naroda. U tolikom zveketu oružja koji se čuje naširoko po čitavoj Europi i osobito u ovo vrijeme, neprijateljsko dobrim umijećima, ima kod nas podosta onih koji žele biti zaslužni za znanost i zbog toga nam možeš čestitati. U početku sam se dosta bojao. Budući da se Panonci, kako dobro znaš, međusobno jako razlikuju u načinu odijevanja i raznolikosti jezika, smatrao sam da rječnik ovakva tipa mora biti djelo ne nastalo radom jednog čovjeka uz svijeću, nego djelo nastalo savjetima, radom i trudom više njih. Ali kad sam shvatio da je Anton Bernolak, muž vrlo učen u slavenskoj znanosti, i u ostalim dobro potkovan, povjerio

---

¹⁰¹ Usp. bilj. 90.

¹⁰² Pucinum, danas Prosecco.

¹⁰³ Livija Druzila (58. pr. n. e. – 29. n. e.), treća žena cara Augusta. Plinije (*Naturalis historia*, 14, 60) kaže da je Livija zahvaljujući pucinskom vinu doživjela 86 godina.

svoj trud ovom rječniku, počeo sam željeti sve dobro djelu koje se treba izdati. Mi smo Hrvati zahvalni Bernolaku i imamo nekoga tko će nam nabavljati baš najbolje. Preostaje da te uvjerim kako mi ništa nije bilo draže od tvog pisma napisanog 30. prosinca. Primio sam umjesto novogodišnjeg dara očitovanje tvoje naklonosti prema meni i tvoje želje. Za to što od mene s nekim pravom tražiš, najrevnije ću se pobrinuti čim se pruži prilika. Ali ovo je dovoljno. Pozdrav iz Zagreba! 7. siječnja 1797.

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Vrlo mi je ugodna bila ona stranica koju si mi poslao i koja ukazuje da će narodi koji nastanjuju Panoniju dobiti isto ovo što je onima koji pohađaju istočne krajeve svojim besmrtnim blagom sačuvao Meninsk. Vrlo je ugodna ona stranica osobito jer sam iz nje doznao da je u vašim školama čest Schellerov rječnik, a zbog toga se mnogo veselim, premda sam se u to najmanje usudio nadati. Naime, ja mislim da nijedna knjiga za učenje latinskog jezika nije korisnija od nje. Ja sa Schellerom nisam ni u kakvoj vezi niti sam mu ikad slao pisma, ali ipak ne znam nikoga tko bi tako se slažući sa mnom mogao pisati o učenju latinskog jezika i o čitanju klasičnih autora. Razlog ove stvari treba tražiti u zajedničkom učitelju kojim smo se koristili. Naime, Scheller je proizašao, premda je dvadeset godina stariji od mene, iz iste škole Ernestove iz koje sam i ja izašao.

Na ovoj stranici ipak kažem da je vrijeme isplate već isteklo. Kaži mi, prepoštovani, preostaje li još nade da ću dobiti knjigu! Ako stvari tako stoje, kaži mi, molim te, na koga bih mogao staviti teret isplate. Ako u Zagrebu ima knjižar koji bi se toga želio prihvatiti, stvar će biti na konju. Naime, tad je veoma lako preko ljubljanskih knjižara predujam (jer budući da je studeni odavno prošao, neće više biti predujma, nego samo plaćanja) i svezak knjige poslati. Ovdje se znanost smrzava. Neki mlađi svećenik, jedan od onih koje zovu kapelanim, od početka je ove godine s državnim pravom počeo izdavati novine pisane na kranjskom jeziku.¹⁰⁴ Nisam baš siguran hoće li to imati željeni ishod. Molit ću, da li to Anton Bernolak namjerava posve ispustiti hrvatski jezik? Koliko ja vidim, veoma je srodan ovom kranjskom, ali se ipak razlikuje, ako se ne varam, u mnogim riječima i izrazima i u tome što dotiče slavenski jezik kojim se služe Mađari i što se sve što je češko još više od njega razlikuje.

---

¹⁰⁴ Valentin Vodnik pokrenuo je «Lublanske Novize».

Tako nijedan Hrvat, osim učen, neće razumjeti ovaj slavenski jezik. Bojim se da rječnik ne ispadne veći nego je potrebno. Ja bih, naime, bez ikakva nemira zle savjesti u meni poslanoj stranici, sve što postoji od Abanowozamskog naovamo, jednim brisanjem uništio. Svi su ovi glasovi tako srodni da nikome od čitača, pa ne bio on ni Mađar ni Slaven, ne mogu stvarati zapreku. Ali o ovome će odlučiti drugi, vještiji od mene. Ruka se treba ostaviti stola¹⁰⁵ osim ako bih vjerovao da sam upravo srp tuđoj žetvi. Zdravo, poštovani, i pozdravi u moje ime sve Zagrepčane koji su me obogatili bilo svojim darčićima bilo pismima, koji me poznaju i vesele se što mi je dobro! Zdravo po drugi put! Pisao sam u Ljubljani, 30. siječnja 1797.

Abrahamu Jakobu Penzelu Adam Baričević šalje srdačan pozdrav

u Ljubljani

Mnogo mi je toga, također ugodno spoznaji, ispričalo tvoje pismo uručeno 7. veljače. Između ostalog razveselilo me što si dodao da ste ti i Scheller izašli iz iste škole Ernesta. Germanija je u naše doba imala malo njih u nauci, a jedva jednog u rječitosti koji bi se s njim mogli mjeriti. A Scheller je, «silno učen čovjek», kako veli Gelijs, za dublju spoznaju latinskog jezika i razumijevanje starih autora mnogo pridonio, što je meni koji poučavam djecu, zahvalan priznajem, mnogo koristilo. Premda njegov *Rječnik* u grčkim riječima šepa (vidi eph. Litter Helmst), nije baš da je bez pohvale. Ne usuđujem se djelo Bernolaka prosuđivati prije nego izađe, niti to želim uspoređivati. Napokon, naučio sam na svoju štetu znati. Često sam se pokajao što sam kupio knjigu koju nije vrijedilo kupiti. I ti se možeš u to samo uvjeriti, iz lista tebi poslana, da je meni jasno. Uostalom, pobrinut ću se da ti izdano djelo brzo stigne.

Mnogo je narječja slavenskog jezika. Istraženo je da je hrvatsko bliže slovenskom i ruskom, i svim narječjima govorenim na južnoj ploči, nego češkom ili poljskom. Oдавde slijedi da Hrvat, osim učen, velik dio onog kojim se Mađari koriste, ne razumije. Nije ipak isprazno mišljenje da se naš jezik obogaćuje spoznajom susjednih jezika. Želim da znaš i da

---

¹⁰⁵ *Manum de tabula* – usp. Petronije, *Satyrice*, 76, 9, 3.

su Srbi, stanovnici donjih Lužica, nedavno dobili prijevod Starog zavjeta na svom jeziku. Pitaš odakle sam čuo? Prečasni Anton, moj prijatelj, jučer mi je javio pismom iz Zhorjelica. Ti, presjajni, imaš veliku zbirku Biblija, pa me obavijesti o broju, jeziku i mjestu tiskanja svake pojedine! Veoma mi je stalo da to saznam. A s odgovorom ne moraš žuriti. Pozdrav sam onima kojima si htio izrekao srdačnim riječima. Oni žele da te mnogo pozdravim i da se i dalje živo, kako si počeo, baviš latinskim. Zdravo! Zagreb, 16. veljače 1797.

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Pročitao sam, prepoštovani, s najvećim užitkom pismo napisano u Zagrebu 16. veljače. Upravitelji pošte točno su predali, a da udovoljim tvojim uljudnim molbama, obvezao sam se, ali plašljivo, učiniti kazalo svih onih prijevoda i izdanja Biblija koje čuva moja skromna književna oprema. Žalim što ćeš ti naći starež, da ne kažem ugljen, ondje gdje se nadaš da ćeš naći blago. Ali, pitam te, kako mogu biti bogat u knjigama kad osamdeset i devete nisam imao ni jednu i kad se u ovih sedam godina uopće nisam navikao kupovati knjige kako bi mi dolikovalo, najzadovoljniji onima koje mi slučaj nanese? Vidjet ćeš ondje dva primjerka venedskog prijevoda Biblije, jedan Starog zavjeta tiskan 1742. u Budišinu, drugi samo Novog zavjeta načinjen 1710. u Khoćebuzu, i to oba prijevoda u osam knjiga. Kad sam rekao venedski jezik, ti smatraj da ga znaš. On je nadugo i naširoko u obje Lužice, kako gornjoj, tako i donjoj, zajednički seljacima i građanima i njega si ti u svom zadnjem pismu nazvao srpskim. Od tolikih i takvih slavenskih naroda nekoć raširenih po čitavoj Germaniji, u samom središtu Germanije sad samo Lužicu naseljava neznatan taj narod. A jedan te isti je jezik kojim se koriste stanovnici gornje i donje Lužice. Kad se već ipak po naglasku i ostalim sitnicama razlikuju, kad već koje ti drago narječje, kako običava biti, ima svoje osobite riječi koje inače, što mi se čini točnijim, ubrajaju u osobitosti, kad je već to tako, Venedi su počeli buncati kako imaju dva jezika, i narod lišen svih učenijih knjiga izdao je gramatike i jednog i drugog narječja. Gramatiku onog narječja kojim se koristi gornja Lužica, izdao je Georg Mathaeus 1721. godine u Budišinu,¹⁰⁶ a drugog Hauptmann 1761. u Lübbenu.¹⁰⁷ Gotovo su sve tiskane knjige napisane narječjem gornje Lužice kojega je pravopis, kojim se još i sad koriste, prvi utvrdio Zaharija Bierling u *Pravopisu vandalskom*,

¹⁰⁶ Georg Matthäi (Matthaeus), *Wendische Grammatica*, Bautzen (Budišin) 1721.

¹⁰⁷ Johann Gottlieb Hauptmann, *Nieder-Lausitzsche Wendische Grammatica*, Lübben 1761.

načinjenom 1689. godine. Imaju i etimologa, Abrahama Frencela, koji je 1693. u četiri knjige napisao *O podrijetlu srpskog jezika*, djelo puno puncato drske i zdrave učenosti.

Ako sam pravo shvatio smisao Tvog pisma, čini mi se da misliš kako su Srbi sad napokon dobili prijevod Biblije. Ali, ili sam ja, što je lako moguće, tvoju misao shvatio ne onako kako je trebalo, ili si Ti krivo protumačio misao prečasnog Antona. Znaš, najslavniji, onu sitničavost zbog koje učenja Luteru običavaju slijediti gladno i golo čitanje Biblije i zbog koje njima ništa nije na srcu ni na brizi doli blebetati riječ bez duha. Stoga je lako pogoditi da ni Venedi kojih najveći dio slijedi Luterovu herezu nisu dugo ostali bez nekakva tumačenja Svetog pisma. A stvari stoje ovako. Odmah nakon Luterove smrti ili dok je još bio živ, neki su dijelovi Svetih spisa, prevedeni na venedski, tiskom rašireni po narodu. Od njih nemam ništa i čak ih nisam ni vidio, ali ipak se sjećam da je Baumgarten,¹⁰⁸ kojem sad nije moguće pristupiti, vrlo pouzdano opisao neke od njih u bilješkama koje je dao o halskoj biblioteci. Napokon je 1728. godine, uz trošak i pomoć grofa Jersdorfa iz najvećeg i najbogatijeg roda od svih Lužičkih, izašao venedski prijevod oba zavjeta četiriju prevoditelja: Ivana Larugija, Mateja Jokiša, Ivana Broehmera i Ivana Wavera. Ovaj je prijevod 1742. godine ponovno izdao Kuhn i to imam. Stanovnicima donje Lužice je već 1709. godine neki Teofil Fabricije dao Novi zavjet, kojem je ipak sve do danas nedostajao Stari zavjet. Ovaj je nedostatak nadopunio Johann Friedrich Fritz¹⁰⁹ koji samog sebe venedski naziva «Farrara Jalkozach od Jolbine» i koji je svoja pisma, koja mi je više puta slao, običavao potpisivati s «Kolkwez». Čak je s dozvolom Berlinskog vijeća i Novi zavjet preveo na venedski, i kako mi je pisao (ja sam, naime, još nisam vidio knjigu), slijedi posve nov pravopis, od Fabricijeva udaljen kao nebo od zemlje. Međutim, ne priznaju svi Lužičani Luterova načela. Ima i ondje katolika, kojih je broјčano manje i koji imaju manje tiskanih knjiga od luteranaca, ako se ne varam. Evo popisića svih onih koje sam dosad upoznao: *Nedjeljna evanđelja s poslanicama* iz 1690. godine; nadalje, sam posjedujem: *Kratke Izalsa pratzineno, to jo: inektore wossebnische pojedanja ztoho starowo ha novoho zakonja*¹¹⁰ iz 1759. godine. Sadrži izabrane priče izvučene iz oba zavjeta. I napokon, prosudi o onome što sam prije rekao, da je jedno te isto narječje obaju Lužica. Naime, budući da vjerujem kako nemaš venedskih knjiga, napisat ću početak Evandjelja svetog Ivana:

Jezikom gornje Lužice:

Jezikom donje Lužice:

¹⁰⁸ Alexander Gottlieb Baumgarten (1714-1762) napisao je na latinskom prvu sistematičnu raspravu o estetici: *Aesthetica*, Frankfurt 1750. Prvi je izraz estetika upotrijebio u današnjem smislu (Ratimir Mardešić, «Novovjekovna latinska književnost», u: *Povijest svjetske književnosti*, knjiga 2, Zagreb 1977., str. 467).

¹⁰⁹ Johann Friedrich Fritz (1747-1819), pastor u mjestu Golkwitzu.

¹¹⁰ Vladoje Dukat kaže da je naslov u Baričevićevu prijepisu «užasno izopačen», ali ne navodi točan naslov («Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Baričevića», «Narodna starina», 3, 7, Zagreb 1924., str. 35).

«1. We spociátku bie to slowo,
a to slowo bie pola Boha,
a Boh bie to slowo.»

«1. Wo sachopenu bescho to slowo,
a to slowo bescho podla Bohga,
a Bohg bescho to slowo.»

Dodao sam ovom pismu i jedan list mojih novina koje sad ovdje izlaze svaki tjedan, tražeći milost, ako sam možda, što je lako moguće, svoje prijašnje riječi otežao ovim otpacima i, napokon, budući da vjerujem kako misliš da su moje trice nešto,¹¹¹ dodao sam i pohvalnu pjesmu u čast našem Karlu, o kojoj, molim te, nemoj preozbiljno suditi. Sam znam da je trebalo bolje rasporediti čitavu pjesmu, da ne govorim o ovoj i onoj prozodijskoj grešci, o čemu se ne brinem toliko koliko o unutrašnjoj pjesničkoj snazi. Naime, mane se ove vrste brišu laganom spužvom. I što pjesnik iznutra nema, to mu ne može pribaviti nikakva, ma i najjača, umjetnost prosuđivanja. Samo se bojim da sam pothvat započeo pod lošim, umjesto dobrim, znamenjima. Naime, evo, Kranjska je već, tolika kolika je, francuska, i škole su, što me jače dira, zatvorene. Čujem da se trebaju otvoriti odmah nakon Uskrsa, a nije ih uopće trebalo ni zatvarati. Ipak pomalo sumnjam. Budući da mnogi od učenika naopako žive od takozvanih stipendija, koje se prije odlaska Francuza uopće neće isplaćivati, smatram da će svi oni odseliti u Zagreb, Graz, Beč, gdje se mogu i svojim stipendijama koristiti i više se baviti znanstvenim radom. Ako se to dogodi i čim budem vidio da ću ovdje morati čitavo ljeto provesti bez učenika, ostavit ću i ja Francuze i doći ću u grad Zagreb da ljeto provedem ondje ili u kojem drugom gradu Ugarske ili Slavonije. Nekakvo znanje novijih jezika: francuskog, talijanskog, engleskog itd., pribavit će mi možda hranu kod tvojih. Tako me bogovi voljeli, ne mogu ovdje čitavo ljeto živjeti bez plaće. Naime, nemam ništa spremljeno ni u novčaniku ni u škrinji. A ti učini što bi trebalo, piši mi odobravaš li po svom računu ovu moju namjeru ili ne. Da ne bih poduzeo ovaj put i da poslije mislim da je moj položaj u Zagrebu još gori nego ovdje gdje živim. Međutim, nadat ću se boljem.

Napokon sam se namjerio na prvi svezak *Slavenske biblioteke* koju je Durych izdao u Beču. O tom vrlo učenom djelu za koje ti, bez sumnje, već dugo znaš, nisam ti mislio ništa više pisati. Bečani napreduju u zaslugama za znanost. Prešutio bih ono neizmjereno, zapanjujuće učenosti, djelo Eckhela,¹¹² kojim obuhvaća svu numizmatiku, golemim pothvatom kojeg je dostojan. Nedavno je Alterus, čovjek neumorne marljivosti, izdao povijest Phranze,¹¹³ koje smo verziju dosad imali samo na latinskom, ali nažalost, upravo po

¹¹¹ *Meas esse aliquid putare nugas* – citat iz Katula, *Carmina*, 1, 3-4. Usp. bilj. 63 i 81.

¹¹² Joseph Hilarius Eckhel (1737-1798), *Anfangsgründe zur alten Numismatik*.

¹¹³ Georgius Phranza (1401-1478), bizantinski povjesničar.

grčkom običaju, tako da vrlo malen broj njezinih primjeraka stiže u naše knjižare. Barun Locella¹¹⁴ je dao vrlo lijepo izdanje Ksenofonta Efeškog, čitanjem kojega sad dobre sate zavaravam. Michaeler,¹¹⁵ kojeg sam dosad znao samo kao istraživača starog teutonskog govora, objavio je ogromnu knjigu *O položaju raja*, koju još nije moguće vidjeti, ali koju ipak želim pročitati jer mi je svako bavljenje Biblijom, a osobito sveta geografija, među najvećim nasladama. Ali zašto ja tražim sove u Ateni? Tebi je, bez sumnje, sve ovo već dugo poznato.

Ne mogu potpisati datum jer je zgrada javne pošte zatvorena i ne znam kad će je Francuzi otvoriti. Sve do tog željenog vremena ovo pismo mora zajedno s ostalima kod mene ostati i odložiti se u moje škrinje. A ti, najučeniji, živi sretno daleko od svakog zveketa oružja i, što god radiš, uzvрати ljubav koliko možeš svome Penzelu koji te ljubi! Zdravo po drugi put i brini se za svoje zdravlje! U Ljubljani, 1798.

Abraham Jakob Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav

u Zagreb

Primio sam, prijatelju, one tvoje medene pjesme koje ti se svidjelo posvetiti mom imenu. Bile bi medenije da si, kako je pravo očekivati, želio dodati neke retke označene svojom rukom. Uostalom, onaj ja kojeg si nekoć usporedio s Frischlinom, i čast i propast Frischlina je isprobao. Uklonjen sam od svoje časti bez ikakve poputnine, bez plaće. Zašto? Ovo neću reći jer nitko neće suditi u vlastitom slučaju i meni se teškom žuci nadimlje jetra.¹¹⁶ Dakle, bolje je suzdržati se. Pa ipak, prijatelju moj, ima li u Zagrebu plemenit Hrvat koji želi pedagoga svojoj djeci, učinit ćeš mi veliku uslugu ako me preporučiš. Glazbom ne vladam, ali francuski, talijanski i engleski pišem i govorim. Svjedok je moja korespondencija koje prvi svezak, sad već tiskan u Leipzigu, sadrži pisma na engleskom, talijanskom, francuskom i latinskom jeziku. Njega ću ti primjerak poslati, ako kako, dok sam još u Ljubljani, dobijem svezak od lajpciške prodaje. Zdravo, najbolji, i ne prestani me voljeti ni van granica Kranjske! Zdravo po drugi put! U Ljubljani, 8. lipnja 1798.

---

¹¹⁴ Barun Alois Emmerich von Locella (1733-1800) je na latinski preveo *Efeške priče* Ksenofonta Efeškog i izdao ih u Beču 1796.

¹¹⁵ Karl Michaeler (1735-1804), njemački i latinski pisac, kustos Sveučilišne biblioteke u Beču.

¹¹⁶ *Difficili bile tumet jecur* – citat iz Horacija, *Carmina*, I, 13, 4.

Adam Baričević Jakobu Penzelu šalje srdačan pozdrav

u Ljubljani

Već sam ti davno, najbolji, bio odlučio poslati pismo da ne bi pomislio da si izvan mojih misli. Ali od ove me dužnosti odvratio glasnik spominjući tvoj iznenadni odlazak iz Ljubljane. Veličina moje ljubavi prema tebi ipak čini da, kad je neki zagrebački građanin poduzimao put za Ljubljani, nisam želio da ide bez mog pisma, imajući u vidu opasnost da nisi kamo drugamo oputovao. Uostalom, gdje god postaviš sjedište svoje sreće, neka te Bog čuva čitavog i meni dalje prijateljskog, što neka svakako vidim iz dosta čestog slanja pisama koja neka uvijek, kao dosad, budu vrlo ugodna! Pozdrav iz Zagreba, 14. travnja 1799.